

МИ – З ВАРВАРІВКИ
Збірник нарисів, присвячених 200-річчю з дня заснування Варварівки
Миколаїв
2004

В цю книгу, видану за кошти Фонду розвитку Центрального району м.Миколаєва, увійшли нариси, які різнобічно висвітлюють історію села Варварівки (нині Центральный район м.Миколаєва). Частина цих матеріалів друкувалася в різноманітних виданнях в різні роки, деякі друкуються вперше. Збірник видається з ініціативи депутатів Миколаївської міської ради від Варварівки – голови адміністрації Центрального району В.І.Рижика та головного редактора міської газети «Вечерний Николаев» В.Ю.Пучкова при підтримці Миколаївського міського голови В.Д.Чайки.

Упорядник В.Ю.Пучков
На обкладинці фото О.О.Кремка.

НЕВІД’ЄМНА ЧАСТИНА МІСТА КОРАБЕЛІВ

Приміське селище Варварівка увійшло до складу Центрального району міста Миколаєва сорок років тому, в 1964 році. Але його поєднує з Миколаєвом двохсотрічна спільна історія, спільне існування, спільні випробування. Щедрі плоди варварівських городів і садів споконвіку пропонувалися миколаївцям на базарах і ярмарках. Тисячі мешканців Варварівки працювали і працюють на миколаївських суднобудівних заводах, інших підприємствах. Варварівка – один з головних в’їздів до міста з боку Одеси, саме звідси відкривається велична панорама

миколаївського півострова, водний простір і Варварівський міст, який давно вже став візитною карткою міста.

Зустрічаючи яскраву дату – 200-річчя з дня заснування Варварівки, щиро бажаю всім жителям цього прекрасного селища успіхів і процвітання.

Володимир ЧАЙКА,
Миколаївський міський голова.

ДВА БЕРЕГИ ОДНІЄЇ РІКИ

200-річчя з дня заснування Варварівки – учорашнього приміського села, а нині невід’ємної частини Центрального району міста Миколаєва – серйозний привід для підбиття підсумків і визначення перспектив розвитку мікрорайону.

Специфіка Варварівки, в якій до нашого часу значною мірою зберігається сільський уклад життя, - диктує як переваги, так і проблеми мешканців. З одного боку – чисте повітря, можливість бути ближче до природи. З іншого боку – недостатня побутова впорядкованість селища, відсутність водопроводу і каналізації, проблеми з питною водою. Через брак бюджетних коштів Варварівка ще залишається обділеною тими благами цивілізації, які давно стали звичними для жителів центральних районів міста. І все ж поступово впорядковуються та освітлюються вулиці, селище газифіковане, поліпшується транспортне сполучення, медичне обслуговування, відроджено колишній кінотеатр “Промінь”, який став центром дозвілля школярів. Ми пишаємося успіхами колективів тутешніх шкіл - №60 та №61, які роблять багато для того, щоб варварівські школярі відчували себе повноправними членами міської громади. Ми всіляко підтримуємо розвиток підприємництва у цій частині міста, бо саме від цього залежать перспективи мікрорайону.

Хотілося б, аби святкування 200-річчя з дня заснування на цьому благословенному березі Південного Бугу села Варварівки стало для мешканців зарічного мікрорайону серйозним поштовхом для усвідомлення єдності своєї 12-тисячної територіальної громади, активної участі у спільних справах, благоустрої селища, перетворення його на найкрасивішу частину нашого міста.

Щастя вам, варварівці, міцного козацького духу, впевненості у нашому кращому майбутньому в міцніючій Українській державі!

Депутати міської ради від Варварівки:

Володимир Рижик,
голова адміністрації Центрального району м.Миколаєва;
Володимир Пучков,
головний редактор газети “Вечерний Николаев”.

1. МИНУЛЕ

НАШ КРАЙ У ДАЛЕКОМУ МИНУЛОМУ

Тринадцять років існує і розвивається наша Україна в умовах незалежності. Короткий, дуже нелегкий, але щасливий і відповідальний відрізок часу. І хоча ми маємо багатовікове минуле, на історичній карті держави, її окремих регіонів є немало великих і малих “білих плям”, що ще чекають своїх дослідників. Однією з таких “білих плям” є історія Варварівки - багатотисячного поселення на правому березі Південного Бугу, частини Центрального району міста Миколаєва.

У 1971 році Інститутом Історії АН УРСР була видана “Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область”. Через десять років вийшло нове, перероблене і доповнене видання, але ні в першій, ні в другій книзі, хоч вони і налічують майже по 800 сторінок, не знайшлося чомусь місця для розповіді про Варварівку - селище, яке 2004 року відзначає свій 200-річний ювілей.

Так і живуть варварівці без знання своєї історії, а людей, які пам'ятають дійсно правдиві події, стає, на жаль, дедалі менше, і наше історичне минуле, що має багато цікавих сторінок, може назавжди стертися з пам'яті теперішнього і майбутніх поколінь.

ПРАДАВНІ ЧАСИ

Заселення коси Великої, біля якої нині розкинулося селище Варварівка, розпочалося в епоху бронзи (ХІ тис. до н.е). Залишки поселення цього часу (Варварівка-2), розташовані на північно-західній околиці сучасного селища, площею 3 гектари і товщиною культурного шару 0,8 м, були відкриті в 1928 р. відомим миколаївським археологом-краєзнавцем Феодосієм Тимофійовичем Камінським (1888-1978) та досліджені у 1966 році іншим миколаївським археологом - Василем Івановичем Нікітиним.

Це був час, коли у степовому Побужжі проживали племена скотарів так званої ямної культури. Таку назву ця культура дістала від характеру поховань - у ямах під курганним насипом. Археологічні знахідки дають можливість проаналізувати, як жили і чим займалися ці племена.

Житла розташовувалися вздовж майданчика, паралельно до берега річки. Це були наземні прямокутні будівлі, розділені перегородками на кілька приміщень, які належали окремим сім'ям.

Нижня частина жител, заввишки до 1 метра, будувалася з каменю, а верхня була глинобитною. Невеликі вогнища, розміщені за межами жител, викладалися із дрібного каменю. Крім наземних, будували і напівземлянкові житла, вперше при спорудженні жител почали застосовувати дворядну кладку стін з перев'язкою швів, на земляному розчині - так звану кладку на грізді.

Перевага скотарства у господарстві не виключала заняття землеробством, але питома вага останнього була незначною. На поселенні знайдено зернотерки, розтирачи та крем'яні серпи.

У цей час з'являється колісний транспорт, без якого далекі пересування були б неможливими. Як тяглову силу використовували волів.

У племен ямної культури були розвинуті різноманітні галузі домашнього виробництва, зокрема гончарство, ткацтво, виготовлення кам'яних знарядь праці та

зброї. Високого рівня досягла будівельна справа.

Етнографічною рисою матеріальної культури ямних племен був глиняний посуд, зокрема горшки яйцеподібної форми, прикрашені відбитками шнура та гребінцевого штампа, а з кістяних виробів - молоточкоподібні шпильки, які нерідко знаходять разом з кістяним намистом, а також підвісками - амулетами з іклів хижаків. Ці амулети, за тогочасними уявленнями, оберігали людей від злих сил при житті й у потойбічному світі.

Племена ямної культури мали високу як на той час суспільну організацію патріархального типу. Матеріали курганных могильників, де основним (центральним) було поховання чоловіка - глави сім'ї, патріарха (над його похованням нерідко насипали курган), підтверджують провідне місце чоловіків у житті племен ямної культури. Такий курган був розкопаний миколаївським вченим-археологом Юрієм Спиридоновичем Гребенниковим біля Варварівки у 1992 році (між Варварівкою і селищем Весняне).

В цей же час з'являються у нас ще одні племена. Матеріальна культура цього населення мала свої характерні риси. Зокрема, своєрідним був поховальний обряд: померлих ховали у підземних печероподібних камерах, глибоких підбоях, що дало підставу для умовної назви цих племен - племена катакомбної культури. Просування їх на нашу територію зафіксоване наявністю поховальних споруд у вигляді катакомб у західній частині вищеназваного кургану.

Вони вели кочовий спосіб життя. Основною і рушійною силою кочування була потреба забезпечити стада пасовиськами. Очевидно, влітку худобу переганяли далеко на північ, а взимку на південь, де в долинах степових рік в умовах малосніжних зим її відносно легко було прогодувати.

При такій формі скотарства тільки незначна частина населення вела осілий спосіб життя, займаючись приселищним господарством, землеробством та різними галузями общинного виробництва.

З розвитком скотарства збільшувалися кількісно і розвивалися різноманітні домашні ремесла. Зокрема, вони здобули значний досвід в обробці шкіри та хутра.

Значне місце в общинному виробництві займало виготовлення посуду. Катакомбні племена виготовляли плоскодонні горшки із звуженою шийкою, роздутими боками, плоским денцем, які прикрашали виконаним зі справжнім художнім смаком орнаментом.

Велику увагу вони приділяли виготовленню кам'яних знарядь. Серед них найхарактерніші просвердлені шліфовані сокири - молоти, бойові сокири, колуні, кулясті та грушовидні булави. Було досить поширене і виробництво металевих виробів (із міді, низькопробного срібла та бронзи).

Основне багатство катакомбних племен становила худоба, яка в той час уже була власністю окремих патріархальних сімей. Стада та отари необхідно було охороняти. Цим пояснюється інтенсивне озброєння чоловічого населення, що знайшло яскраве відображення в поховальному інвентарі.

Ховали померлих здебільшого у вже існуючих курганах, де основними були поховання племен ямної культури. Поховальна споруда, як правило, складалася з вхідної ями та підбою у вигляді високого склепіння, куди клали небіжчика. Померлого клали на правому боці у скорченому положенні і посипали вохрою, поруч, виявляючи турботу, ставили горщик, клали зброю, знаряддя праці, їжу та

прикраси, що свідчить і про існування культу анімізму.

В цей період відбувається перехід від примітивно-мотижного до більш продуктивного орного землеробства. Таким чином, створюються умови для виробництва надлишкового продукту та виділення із загальної маси общинників заможної верхівки. Поява майстрів-ливарників прискорює процес майнової диференціації. Приручення коней і поява візків в епоху міді-бронзи дозволило швидко пересуватися на великі відстані, що сприяло більш тісним контактам між племенами, більш швидкому поширенню культурних досягнень та прискорило процес утворення нових етнічних формувань.

СКІФО - САРМАТСЬКИЙ ПЕРІОД. ЕЛЛІНІЗМ

У VIII ст. до н. е. залізо отримало широке застосування та поширення. Племена, що населяли в цей період Причорноморські степи, називаються в письмових джерелах кіммерійцями. Це найдавніші з відомих під своєю власною назвою племен.

Кіммерійці, біблійний народ “гіммара“, що кочував до VII ст. до н.е. і був витіснений в Крим та Малу Азію скіфами, мали на озброєнні не тільки бронзову, а і залізну зброю.

Найбільш ранні відомості про кіммерійців знаходимо в грецькій літературі, вони належать до початкового періоду знайомства грецьких мореплавців з північним узбережжям Чорного моря і мають характер легенд, що увійшли до циклу міфів і сказань. Земель кіммерійців досяг Одиссей, відправившись з острова Єї. За поемою Гомера “Одіссея“, ця дуже віддалена країна була розташована поблизу крайніх меж океану, деє біля входу у потойбічне царство Аїда. В поемі говориться: “Зайшло сонце і покрилися тьмою всі шляхи, а судно наше досягло меж океану. Там народ і місто людей кіммерійських, окутані імлою і хмарами, і ніколи сяюче сонце не заглядає до них своїми променями...“. Мабуть, до кіммерійців належить також згадуваний в “Іліаді“ народ “дивних доярів кобилиць - млекоїдів, бідних і найсправедливіших із смертних“, що жили деє у Північному Причорномор'ї, на північ від Трої, відразу ж за “конеборними фракійцями і місійцями, що б'ються врукопашну“. Пізніше “доярами кобилиць“ античні автори називають як скіфів (період VII ст. до н.е.), так і кіммерійців (Каллімах, 310-235 рр. до н.е/).

Кіммерійці були численним і сильним народом, до складу якого входив, очевидно, ряд племен. В основному, вони зберігали осілий спосіб життя, але в них уже існували могутні кінні загани, що давали можливість здійснювати далекі завоювальні походи. Як свідчить Страбон, за часів Гомера кіммерійці досягли країн на східному узбережжі Середземного моря. Археологічні відкриття підтверджують ці данні. Враження, яке справляло на сучасників нашествя грізних невідомих досі північних кочівників, яскраво відображене у промовах біблійних пророків: “Ось іде народ із північної країни ... держить лук і короткий спис, жорстокий він! Вони не зжаляться! Голос їх реве, як море, скачуть на конях, вишикувалися, як одна людина...; ...Народ здалеку...народ давній... мови якого ти не знаєш...сагайдак його, як відкрита домовина, всі вони люди хоробрі... Він зжере твоє жниво і хліб твій, знищить синів і дочок твоїх, зжере овець і корів твоїх, зжере виноград твій і смокви твої і зруйнує мечем міста твої, на які ти покладаєш надію“.

В цих емоційних характеристиках образно відображені характер і природа вторгнення кочовиків та його спустошливі наслідки, що сприймалися, як “божа кара”.

У VII ст. до н.е. племена скіфів, що прийшли зі сходу, витіснили кіммерійців. Старогрецький вчений Геродот, якого римський оратор Ціцерон назвав “батьком історії”, пройшов у V столітті до н.е. Скіфію від пониззя Дунаю до наших місць. В одній із перших історичних праць, що збереглися - “Історії” (19 книг) він дав систематичний опис життя і побуту північно-причорноморських племен Скіфії (4 книга), зокрема калліпідів /”прекрасно-кінних”/, що жили у пониззі Бугу (Гіпанісу), безпосередньо на північ від Ольвії, яких називали також елліно-скіфами. Вони займалися землеробством, вирощували хліб, просо, цибулю, часник /на нашій території це поселення Варварівка-3, відкрите В.В.Рубаном у 1974 році, площею 200 на 150 метрів (VI-V ст. до н.е.), розташоване в двох кілометрах на південний захід від селища; в 0,5 км від лиману. На жаль, воно ще не досліджене, тому детальний опис його і занять його жителів зробити поки що неможливо/.

Виняткове значення війни в житті скіфського суспільства не могло не позначитись на розвитку зброярства. Арсенал їхньої зброї складався з мечів, кинджалів, списів, дротиків, бойових сокир, прасці, лука. Особливої слави у всьому світі зажив скіфський лук: за далекобійністю, прицільністю і вбивчою силою він не мав на той час собі рівних. Недарма Геродот називає скіфів “кінними стрільцями із лука”. Чималого розвитку досяг також захисний обладунок: щити, панцирі, бойові пояси, шоломи, поножі, засоби для захисту голови та грудей коня.

За скіфами остаточно утвердився залізний вік на території регіону. В середині I тис. до н.е. район почали заселяти переселенці з Еллади. У IV ст. до н.е. на правому березі Бузького лиману виникло грецьке місто-держава, рабовласницька республіка Ольвія (Щаслива). До її землеробської округи (хори) відносилось і поселення Варварівка-1, розташоване у східній частині сучасного селища, площею 2 га, товщиною культурного шару 1 метр, відкрите у 1926 році співробітниками Миколаївського краєзнавчого музею та розкопане у 1938 -1939 рр. М.С. Синициним та П.Д. Шульцем. Археолог М.С. Синицин писав: “Древнее поселение в Варваровке расположено на высоком берегу Южного Буга, против города Николаева, на юго-запад от него. Нижнее течение Буга было густо заселенной местностью в Скифо-сарматское время, как и все Приморье между Южным Бугом и Днестром. Например, в радиусе 15 км от села Варваровки, вблизи города Николаева, известны поселения как вышеназванного времени, так и других времен в таких пунктах: 1 - город Николаев - порт, 2 - город Николаев - обсерватория, 3 - город Николаев - возле рабочего поселка судостроительного завода им. Носенко, 4 - в селе Варваровка - возле райземотдела, 5 - в селе Варваровка - на территории колхоза “Искра”, 6 - между селами Варваровка и Большая Корениха, 7 - в селе Большая Корениха, 8 - возле Малой Коренихи - около Дидовой Хаты, 9 - возле села Сливино - около “Высокой могилы”, 10 - возле Старой Богдановки и т.д.”

Хронологічні рамки, що обіймають час названих селищ, достатньо широкі: деякі з них відносяться до кіммерійського часу, більшість до скіфо-сарматського, а деякі поселення до ранньослов'янського періоду.

У IV ст. до н.е. під тиском сарматів, що прийшли зі сходу, скіфи були змушені згрупуватися в нашому Причорномор'ї.

У середині I ст. до н.е. була зруйнована військами гетів під керівництвом Беребісти (Буремісти, Буребісти) Ольвія. Постійні напади пізньоскіфських і сарматських племен, протистояти яким Ольвія не могла, змусили її згодитися на покровительство римлян. Цій меті і слугував римський табір кінця I-початку II ст. н.е, залишки якого знайдені і досліджені недалеко від Варварівки (Дідова Хата-3). З початком I ст. н.е. скіфи як самостійний народ перестали існувати, і їх місце зайняли сармати. Про масову появу сарматів у Побужжі свідчить, в певній мірі, ланцюжок курганів з сарматськими похованнями вздовж течії Південного Бугу. Досліджені поховання в курганах Соколова могила, біля села Ковалівка Миколаївського району та біля Варварівки (вищезгадуваний курган) свідчать про зростання глибини соціальної диференціації серед сарматів. Так, в похованні сарматського воїна біля Варварівки (початок нашої ери) археологом Гребенниковим Ю.С. були знайдені декілька предметів срібного посуду, оздоблений золотом меч і золотий браслет, а поховання сарматки в Соколовій могилі (кінець I ст. н.е.) по багатству майже не поступається похованням царських скіфів. В ньому були знайдені алебастровий, мармуровий і срібний посуд, предмети туалету, культу, два дерев'яних, обтягнутих шкірою опахала; збереглися залишки одягу, розшиті орнаментом із золотих ниток, золоті браслети, сережки, нагрудні прикраси - 1300 різноманітних бляшок із золота, що прикрашали одяг та взуття.

Через наш край проходили армії античних завойовників, які інколи надовго осідали тут: це і полчища Олександра Македонського, які під керівництвом Зопіріона безуспішно штурмували Ольвію, римські легіонери, що таки взяли штурмом Ольвію, і даки, що також намагалися завоювати це місто.

У III-IV ст. н.е. сармати були витіснені із цих земель готами і гуннами. Германське плем'я готів прийшло із пониззя Вісли у III ст. і проникло навіть в Крим, але в 375 році гунни, монголо-татарські племена "хунну", розгромили готів у Північному Причорномор'ї та "заперли" їх в Криму.

Пізніше, в середні часи, через наші степи проходила ще величезна кількість різноманітних народів: це і болгари, і хазари, і печенегі, і угорці, і половці, і татаро-монголи. Ці кочові, кровожерливі, войовничі народи, по суті, спустошили все Північне Причорномор'я, обернули в рабів залишки осілих племен, перетворивши його в Дике Поле - місце перебування кочівників. Дике Поле - доволі вузька степова смуга, що простяглася від Каспію до Карпат; з півдня її обмежували моря Каспійське, Азовське та Чорне, а з півночі - лісові хащі, що йшли непрохідною безкінечністю до самого Льодовитого океану. В цій смузі, здавалось самою природою створеною для кочових племен, і проходило знамените Велике переселення народів.

ОСМАНСЬКА ПРОВІНЦІЯ

У середині XIII ст. Північне Причорномор'я захопили монголо-татарські завойовники, які прирекли місцеве населення на жорстоке іго. Утворена ними держава - Золота Орда - простяглася від Обі та Приуралля до Карпат і Дунаю. В адміністративному відношенні вона поділялася на ряд областей - улусів. Правителем найзахіднішого улусу став двоюрідний онук Батия темник Ногай, якому і дісталися землі між Дністром та Дніпром. Найвищої могутності улус Ногая досяг у 90-ті роки XIII ст. Однак, Ногай загинув у міжусобиці, що почалася, а

“улусні люди“ визнали над собою владу золотоординського хана Токтая.

Внаслідок розпаду Золотої Орди на поч. XV ст. виникла також Ногайська Орда. Ногайці з кінця XV ст. протягом XVI ст. в пониззі Дунаю, Дністра, Південного Бугу та Дніпра утворили Буджацьку та Єдісанську орди, які підлягали турецькому султанові й користувалися повною автономією. Туреччина використовувала їх як знаряддя для боротьби з сусідніми країнами.

Отже, з XIII ст. по наших землях кочували ногайські татари, потім -Єдісанська Орда, а з XV ст. Кримське ханство і Північне Причорномор'я були завойовані турками та перейшли в підданство Османської імперії.

В середині XVIII ст. на нашій території існувала типова турецька провінція. Турки, що давно вже стали осілими, не заселяли ці дикі, сухі влітку та холодні взимку степи. Вони жили в небагаточисельних містах-фортецях, які, як жаби на березі ставка, “розсілися“ на узбережжі моря, обов'язково в гирлах рік. Туркам необхідний був морський простір, зв'язок по річках з глибинними частинами території, добрі гавані, надійно прикриті фортецями. Такими поселеннями були Очаків у гирлі Дніпровсько-Бузького лиману, Хаджибей біля західних чорноморських лиманів, Кінбурн - на косі навпроти Очакова, Кизикермен - замок з господарськими прибудовами в гирлі Дніпра, Аргамакли-Сарай угору по течії Південного Бугу та Каранья-Кир (нині Корениха) в гирлі існуючої тоді і досить повноводої правої притоки Бугу (від неї зараз залишилася тільки Велика Корениська Балка).

У мирний час запорізькі козаки укладали з турками угоди на право вести господарство на цих територіях. Вони ловили рибу по узбережжю Бузького лиману, ставлячи у своїх улюблених місцях курені. Часто завдяки таким ватагам-артілям місцевість отримувала назви, які дожили до наших днів, - коса Велика, Павлова коса, Попова балка і т.д. Солоня і в'ялена риба відвозилася в Очаків, Єлисаветград та інші міста для продажу. Були також запорізькі господарства по випасу худоби в місцях з хорошими травами. Тут інколи запорожці залишалися на зиму, створюючи так звані зимівники - землянки під комишеvim дахом.

Але мирне сусідство запорожців із турками і татарами продовжувалось тільки між війнами. Як тільки починалася чергова війна, запорожці спішно залишали обжиті місця і йшли - хто на Запорізьку Січ, хто в діючу російську армію. Ногайці руйнували зимівники, а полум'я війни завершувало справу. Ось що пише підполковник Томілов, член російської комісії по прийомці земель, що переходили до Росії по Кючук-Кайнарджійському миру у 1774 році, про населення ногайських степів після закінчення війни:

“На вышеописанном округе угла Степи, со времен заключенного с Портою в 1739 г. мира жителей хотя никаких не было с турецкой стороны, только что для продовольствия временно были табуны овец и лошадей под пасьбу определенных к ним кочующих татар, однако запорожцы, местами, довольно зимовников имели, но в минувшую ныне войну от приходящих в Єлисаветградскую провинцию татар некоторые выжжены и разорены, а по заклачению мира те же запорожцы возобновляют вновь, и кои можно было починкою поисправили, равно и рыбей промысел по-прежнему оне же продолжити начали“ (граматика оригіналу - авт).

Устремління Росії на південь, до Чорного моря, було природним для величезної держави, що розвивалася. Петро I на початку століття “прорубав вікно в

Європу“ на півночі, Катерина II в кінці століття захотіла зробити це ж саме на півдні.

ОСВОЄННЯ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я ТА ЗАСНУВАННЯ ВАРВАРІВКИ

В результаті російсько-турецької війни 1768-1774 років та укладення Кючук-Кайнарджійського мирного договору давні українські землі між гирлами Дніпра та Південного Бугу були відібрані у Османської імперії і увійшли до складу Росії.

Розпочалася нова хвиля освоєння південноукраїнських степів. Значно прискорилося заселення краю після приєднання Кримського ханства (1783 рік), тобто з ліквідацією одного з вогнищ агресії проти українського та російського народів. Роль прикордонної сторожі стало виконувати утворене в 1784 році Бузьке козацьке військо.

За Ясським мирним договором 1791 року після російсько-турецької війни 1787-1791 рр. вся територія Північного Причорномор'я була приєднана до Росії. Місцевість між Бугом і Дністром стала частиною Катеринославського намісництва і почала швидко заселятися вихідцями з північних губерній Росії та України.

Необхідність найшвидшого освоєння цих багатих і родючих земель визначала й аграрну політику царського уряду на півдні. Основні напрямки відбив “План про роздачу в Новоросійській губернії казенних земель до їх заселення“, який був виданий 22 березня 1764 р. Згідно плану “будь якого звання люди“ могли отримати в Новоросії землі у спадкове володіння при умові заселення їх за свій рахунок протягом трьох років. Встановлена гранична норма такого володіння дорівнювала 1440 десятинам. Але у 80-х рр. XVIII ст. для поміщиків встановлювався новий розмір маєтків - від 1,5 тис. десятин до 12 тисяч, а “різного звання люди“ одержували ділянки земель по 20-30 десятин кожна (десятина - 0,010925 кв.км, 12 тисяч - 131,1 кв.км.).

У своїх маєтках на нових землях поміщики використовували працю кріпаків, яких вони переселяли на Південь з власних сіл у центральних губерніях Росії та України.

Історія заснування Варварівки нерозривно зв'язана з історією міста Миколаєва та іменем князя фельдмаршала Григорія Олександровича Потьомкіна. Будучи губернатором Новоросійської, Азовської та Катеринославської губерній, Г.О.Потьомкін сприяв освоєнню і швидкому заселенню Північного Причорномор'я. Він заснував міста: Єлисаветград (1775), Херсон (1778), Катеринослав (1783), Севастополь (1783) і найулюбленіше місто, яке він хотів зробити найгарнішим в Росії, - Миколаїв (1789). Він бачив у ньому не тільки перспективу розвитку суднобудування для Чорноморського флоту, але і місце своєї резиденції.

Вперше побувавши в нашій місцевості, Г.О. Потьомкін був захоплений чудовим краєвидом широкого водяного плеса, що утворилося від злиття Південного Бугу та Інгулу. Тут не було нищівних болотних лихоманок та повенів, як у Херсоні. Клімат був хоча й сухий, але здоровий. Легенда доносить нам його слова: “Потомки по достоинству оценят и возблагодарят меня за мое решение“. Уже восени 1788 року до гирла Інгулу потягнулися обози з піском та іншими будівельними матеріалами, керівником робіт по будівництву верфі Г.О. Потьомкін призначив

інженер-підпоручика І.В.Соколова, який складав плани забудови і здійснював її. Одночасно в невеликому селі на лівому березі Бузького лиману, в 12 верстах від центру Миколаївського півострова, був організований військовий шпиталь, що отримав назву Вітовський, по імені самого села Вітовка (нині Корабельний район міста Миколаєва). Тут же, у Вітовці, Григорію Олександровичу так сподобалося місце, що він відмежовує собі і своїй улюбленій племінниці графині Олександрі Василівні Браницькій землі і велить побудувати для себе і для неї заміські садиби.

Олександра Василівна - родом із збіднілої смоленської сім'ї Енгельгардтів. У 1775 році Дар'я Василівна Потьомкіна (мати Г.О.Потьомкіна) привозить у Москву осиротілих онуків (одного хлопця і шість дівчат) під опіку свого сина, на той час уже фаворита імператриці Катерини II. За сприянням князя Олександра виходить заміж за досить літнього коронного гетьмана польського війська, білоцерківського магната Ксаверія Петровича Браницького. Не вдовольнившись цим, князь, своєю щедрою рукою, дарує Браницькій 12 тисяч десятин землі "... от Большой Косы по правому берегу реки Южный Буг и оврага Великая Корениха по обеим сторонам".

Олександра Василівна була постійною супутницею Потьомкіна, навіть на театрі бойових дій під стінами турецької фортеці Очаків. На її руках, 5 жовтня 1791 року, по дорозі із Ясс в Миколаїв, у віці 52 років, помирає цей талановитий державний і військовий діяч. Подаровані ним землі Браницька отримує вже після його смерті 19 квітня 1793 року.

Браницькій не вистачає часу на влаштування цих земель, як того вимагає закон від 1764 року, і у червні 1800 року вона продає ці 12 тисяч десятин землі своїй рідній сестрі Варварі.

Варвара Василівна Енгельгардт (1757-1815), друга племінниця Потьомкіна, вийшла заміж за представника старовинного роду Голіциних, героя Очаківського штурму генерала від інфантерії князя Сергія Федоровича Голіцина (1748-1810). У XVIII-XIX століттях сім'я Голіциних відома серед генералів-героїв Росії, вони на чолі державного управління і у дипломатичному корпусі. Немало серед Голіциних було талантів і в світі мистецтва: музикантів, поетів, художників.

Від цього шлюбу народилося десять синів. Всі сини Сергія Федоровича і Варвари Василівни відзначалися життєрадісністю, хлібосольністю, привітністю; особливо виділяються їх талановитість в мистецтві. Всі любили співати і співали гарно, мали чудові колекції живопису та скульптури. Вони були своєрідним відображенням героїчного століття, яскравої індивідуальності, широти характеру російського дворянства.

"Княгиня Варвара Васильевна Голицина, вступив по праву покупки во владение ею землею в Херсонском уезде, перевела на онную из Киевской губернии крепостных. Водворив их тут, и таким образом устроивши селение, поименованное Варваровка. Покупка совершена 1800 года июня 27 дня".

Офіційною датою заснування нашого селища вважається 1804 рік. Була в нього і друга назва - слобода Великая, по назві великої піщаної коси на правому березі Бузького лиману, яка утворилася через крутий поворот русла ріки. Ця коса позначена на карті 1779 року, пізніше вона отримує назву Варварівська коса. В лоції 1851 року бачимо обидві назви селища - "Варварин поселок" та "Слобода Великая". Ось що в ній записано: "...от мыса, противоположного устью Ингула, на коем раскинута деревня Варваровка с господским домом, церковью и пристанью..."

Після 1860 року називається тільки село Варварівка.

Спочатку основним заняттям селян було тваринництво, хоча по мірі освоєння та розорювання навколишніх земель починає поширюватися землеробство. Для обробки землі використовувалися воли та плуги, рала, борони. Хліб збирали косами, молотили - кіньми. Сіяли пшеницю, жито, просо, овес, гречку. Організація землеробства на степових цілинних землях вимагала великих затрат на початкове обзаведення робочою худобою, реманентом та спорудження господарських будівель. Підняття цілини здійснювалося важким українським плугом "сабаном" з залізним ралом, в який запрягалося чотири-п'ять пар волів. Для повторної оранки в упряжку ставилося дві-три пари волів.

На землеробство негативно впливали часті неврожаї, недороди, сарана, масовий падіж худоби під час епізоотій та від холодів. Виручала варварівців річка, в якій водилося на той час багато різноманітної риби. Частина населення постійно займалася рибальством та бджолярством.

Для проживання, через відсутність деревини, селяни споруджували хати-мазанки. Це було невелике за розміром двокамерне (хата і сіни), а то і однокамерне, що не мало навіть і сіней, курне житло, покрите соломою, з глинобитною підлогою. Внутрішнє обладнання селянської хати (бідняцької) включало лише необхідні речі і було дуже убогим.

Більш заможні селяни будували, як правило, трикамерні житла - дві хати через сіни або світлиця з сіньми та хижею. В них були вже печі з витяжними димарями. В хаті на покуті стояв, як правило, дерев'яний стіл, попід стінами розташовувалися лави, між пічню й причілковою стіною - піл (місце відпочинку, на якому лежали подушки й ліжники). Обстановку хати доповнювали ослони, скриня для одягу, різноманітне кухонне начиння тощо. Над полом висіла дитяча колиска, прикріплена до сволока.

У дворі, огороженому частоколом, тином або рівчаком з невеликим насипом, розташовувалися поряд з хатою господарські будівлі - сараї, хліви, повітки, іноді лазні. Бідні селяни, підсусідки, господарських будівель здебільшого не мали, що відбилося в прислів'ї - "Ні кола, ні двора".

У 1811 році княгиня Голіцина побудувала у Варварівці дерев'яну церкву святого благовірного і великого князя Михайла Тверського. Вірніше, не побудувала, а відбудувала заново напівзруйновану церквівку, що була поставлена на місці загибелі слов'ян після битви князя Михайла Тверського з кочівниками. З часом вона постаріла, і на її місці у 1830 році граф де Ламберт побудував нову, кам'яну, більшу за розмірами. В кінці століття церква була знову перебудована за проектом архітектора Є.А. Штукенберга. (Ім'я Євгена Антоновича Штукенберга майже не відоме широкому колу миколаївців, але ця людина, образно висловлюючись, побудувала половину старого Миколаєва). При цій церкві була створена перша початкова школа.

24 січня 1817 року княгиня Голіцина продала свої землі, разом із кріпосними селянами, герою Вітчизняної війни 1812 року, графу, генерал-лейтенанту Карлу Йосиповичу де Ламберту. Управителем Варварівської економії граф призначив відставного майора Федора Федоровича Вернихаузена. Прискіпливий німець не повірив наявним документам і сам особисто перевірів по межовим знакам кількість земель. Замість 12 тисяч виявилось 10640 десятин. Без конфлікту

повернути недостаючі 1360 десятин не вдалося, і Ф.Ф. Вернихаузен був змушений від імені графа де Ламберта звернутися до Херсонського губернського суду. Судова тяжба тривала з 1818 року по 1824 рік. За ці 6 років проходить декілька засідань суду, на Велику Косу приїжджають комісія за комісією, які міряють і перемиряють землі, складають плани за планами, і все-таки, в підсумку, недостаючі землі були відсуджені на користь нового господаря рішенням Херсонського губернського суду.

Ф.Ф. Вернихаузен розвернув активну діяльність - розширюється площа орних земель, більш інтенсивно починає розвиватися землеробство. З метою пристосування до умов зростаючого товарного виробництва безземельні селяни переводяться на "місячину", або до розряду дворових; посилюється кріпосницька експлуатація. Кріпаки мусили працювати на панському полі по 3-4 дні на тиждень. Вирощували озиму й ярову пшеницю, жито, ячмінь, просо, овес, горох, квасолі. Значне місце займали картопля, овочі, кавуни, дині. Славилась Варварівка і своїм фруктовим садом, який розбив граф де Ламберт. Вирощені фрукти маринували або сушили і продавали на базарах в Миколаєві, вивозили навіть до Москви та Петербурга.

СЕЛИЩЕ ВАРВАРІВКА В РОКИ КРИМСЬКОЇ ВІЙНИ (1853 1856 рр.)

Розуміючи всю важливість захисту Миколаєва під час воєнних дій, 13 вересня 1855 року в місто прибуває імператор Олександр II з двома своїми братами. Одного з них він призначає командуючим артилерією, а другого - командуючим інженерними роботами. Місто було оголошене на осадному становищі. Негайно приступили до розробки плану захисту.

Для складання проекту укріплень міста і керівництва захисними роботами за наказом царя, в Миколаїв переводиться ушлавлений інженер, генерал-майор Е.І. Тотлебен, який був офіційно призначений "помічником" командуючого інженерною частиною великого князя Миколи Миколайовича.

За планом генерала Тотлебена, який врахував досвід оборони Севастополя, навколо Миколаєва за дуже короткий термін була споруджена лінія люнетів і батарей, що надійно прикрили місто з суші. При кожному фортифікаційному спорудженні звели склади боєприпасів та бліндовані казарми для особистого складу. Щоб не допустити прориву кораблів союзників по Бузькому лиману, вздовж нього була споруджена глибоко ешолонована система, яка складалася із земляних редутів і батарей. Перша батарея була розташована в гирлі Інгулу і прикривала вхід до Адміралтейства. Другу батарею розмістили навпроти Спаського рейду, між Варварівкою і Великою Коренихою на схилі балки (нині тут розкинулися дачні містечка "Сади"). Біля Варварівки - редуті Бурний, Воздвиженський, Грізний і Вознесенську батарею, в районі Малої Коренихи - редуті Михайлівський, Миколаївський, Георгієвський. На річці були встановлені бони і підготовлені для затоплення по фарватеру п'ять суден, всього в районі Миколаєва було встановлено 161 гармату. І, нарешті, оборону міста завершував загін невеликих військових суден, який вишикувався у дві великі лінії: між Спаським і Варварівкою та біля Великої Коренихи. Він повинен був відбити судна, які змогли б прорватися через вищеназвані та інші батареї Бузького лиману.

Надзвичайно затруднювало маневрування військами Південної армії, розташованими на обширній території між Одесою і Херсоном, відсутність

швидкої і надійної переправи через Південний Буг. На той час вона здійснювалася поромом, який пересувався по натягнутому канату, та човнами, що курсували між кам'яними причалами у Спаську та Варварівці і тривала до 45 хвилин.

Було вирішено будувати наплавний міст між Варварівкою і Спаським садом (поруч із сучасним річковим вокзалом). У жовтні 1855 року міст довжиною біля 940 м і шириною 6 метрів був швидко наведений місцевими жителями під керівництвом корабельного інженера А.О.Акімова, який використав для цього корабельний ліс. Акімов отримав урядову подяку, а все населення - чудовий міст, який прослужив 110 років, дав можливість відкрити у 1855 році диліжансне пасажирське сполучення між Херсоном, Миколаєвом та Одесою, прискорив економічний, торгівельний і культурний розвиток Півдня України.

Вся ця колосальна робота по захисту регіону, для якої були мобілізовані всі наявні людські ресурси, дала свої наслідки: спроби союзників, застосовуючи найдосконалішу на той час військову техніку, навіть плавучі броньовані батареї (канонерські човни), були відбиті перехресним вогнем укріплених батарей. Так наш край був врятований від захоплення англо-французькими військами. Але війна мала й інші соціальні наслідки. Основний тягар війни ліг на плечі простого народу; збільшилися податки (подушне, оброк, земські, мирські побори), окрім них селяни були змушені відбувати гужову, шляхову, будівельну, рекрутську повинності тощо. Людські втрати, господарські збитки, завдані війною, погіршення становища селян сприяли загостренню боротьби. У цей напружений час серед жителів Варварівки поширилися чутки про заселення кріпаками зруйнованого війною Кримського півострова і нібито обіцяну матеріальну допомогу переселенцям і високу платню за казенну роботу.

Під впливом цих чуток, зневірившись у можливості отримати волю на місці свого постійного проживання, кріпаки з усім своїм скарбом рушали в Крим, так званий похід у "Таврію за волею". Вони сподівалися одержати в Криму землю і записатися до "вільного стану". Серед варварівців, як і серед жителів інших південних сіл, пішов поголос, нібито цар уже дарував волю, але її ховає місцеве начальство і парафіяльний місцевий священник. Херсонський губернатор був змушений просити архієпископа херсонського зобов'язати духовенство губернії у проповідях переконувати селян бути "слухняними щодо володільців і властей". Але кріпаки священикам уже не вірили, так само, як не вірили вони і властям.

Рухом у "Таврію за волею" була охоплена вся Україна, і хоча урядовими військами були перекриті всі дороги і переправи, для переслідування і виловлювання втікачів було створено спеціальні загони легкої кавалерії, ревізький реєстр за 1858 рік відмітив, що багатьом жителям Варварівки вдалось все-таки втекти.

Кримська війна і поразка в ній царизму показали всю недолугість феодально-кріпосницької системи господарства і наблизили епоху буржуазних реформ.

ВАРВАРІВКА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

У 1859-1860 роках в Миколаєві довгий час знаходився підполковник Генерального штабу О. Шмідт, який збирав відомості по географії і статистиці Херсонської губернії. Шмідт, маючи зіркий професійний погляд, дав досить

образний опис нашого краю тих часів: “Подъезжая с зтой стороны (з боку Елисаветграду - авт.) к Николаеву, после огромного пространства безводных и беслесных степей к северу от него лежащих, открывается направо вид на Бугский лиман, от 1,5 до 3 верст шириною и до 9 верст вдоль, по длине двух колен его; между ними на противоположном берегу находится местечко Варваровка с обширными плантациями”.

Але всі ці “обширные плантации” належали місцевому поміщику і навіть Реформа 1861 року не ліквідувала поміщицьке землеволодіння - оплот кріпосницьких установлень і традицій. Хоч селянам і надавалось право на одержання присадибної і польової землі, але при визначенні розміру наділу насамперед враховувалися інтереси поміщиків.

Але все ж таки реформа сприяла більш швидкому розвитку капіталізму в усіх сферах суспільного виробництва. Не обійшов цей процес і Варварівку.

У 1888-1889 роках, щоб обійти мито на експорт хліба в Миколаївському комерційному порту, декілька хитрих підприємців організовують Варварівську хлібну пристань у трикутному “ковші”, утвореному берегом та кам'яною дамбою Варварівського мосту. Ця подія відразу різко прискорила розвиток селища: на березі будується одноповерховий хлібний елеватор для зберігання і перевантажування зерна, а в “Списке населенных мест Херсонской губернии и статистических данных за 1896 год” читаємо: “Варваровка - местечко Коренихской волости, Одесского уезда, Херсонской губернии; дворов 208, жителей 526 (273 мужчины, 253 женщины); православная церковь, еврейский молитвенный дом, школа, аптека, фельдшер; 29 хлебных амбаров, 9 хлебных складов, 3 лесных склада, постоянный двор, 42 лавки, ведерная лавка, 2 корчмы...”.

А вже через декілька років - за даними про Варварівський приход - 1905 року у Варварівці проживає 1602 жителя - 799 чоловіків та 803 жінки.

З 80-х років XIX століття Варварівка входила до регіону, який став одним з провідних товарно-зернових центрів країни, головним експортером хліба. Щороку звідси за кордон вивозились мільйони пудів зерна, переважно пшениці, перевозили льняне насіння, спирт, цукор, рибу, сіль і кам'яне вугілля. Незважаючи на порівняну невелику довжину судноплавної частини Південного Бугу, у 1896 році по ній проходило 4,7 тисяч суден!

В зв'язку з розширенням морської торгівлі портам потрібна була велика кількість вантажників, візників та різноманітних підсобних робітників. У Миколаїв та Варварівку хлинула маса людей, особливо багато було українців із навколишніх та віддалених сіл (порівняйте - 526 жителів у 1896 році і 1602 всього через 9 років).

Не отримавши землі при розкріпаченні, або отримавши її дуже мало для великої селянської сім'ї, ці “непотрібні” для села люди кинулися сюди “на заробітки”. І дійсно, портові робітники і перевізники вантажу заробляли по тим часам досить непогано, правда, при виснажливому сезонному режимі праці. Особливо життя починало “кипіти”, коли в кінці літа поступало в порти зерно із навколишніх сіл.

Яскраво описав цей період історик міста Миколаєва Г.М. Ге: “К закипавшему в порте делу съезжались и сходились со всех сторон хлебопроизводители, хлебопромышленники и рабочий люд. Население города быстро густело. Во время нагрузки хлеба широчайшие Николаевские улицы буквально запруживались в

околице порта подводами и людьми. Иной раз люди, спешившие в порт, шли по повозкам с хлебом. Оборванный босяк, не имевший и шапки, с одним лишь кнутом в руке выходил на биржу и зарабатывал в день до 8 рублей. А кто выходил с пароконной подводой, зарабатывал в день до 30 рублей. Население окольных деревень со всеми своими повозками проводили дни на улицах Николаева. Большая половина из этих неслыханных заработков тут же сейчас же пропивалась. Босяк без шапки быстро преображался во франта с часами и цепочкой. С фуляровым платком в одной руке и таким же в другой, с гармонией ложился зтот франт в фазтон и, горланя, разъезжал во весь дух от трактира до трактира, пока не превращался опять в прежнего босяка без шапки. Буйство, драки, грабеж, убийства, стон, рев стояли в воздухе днем и ночью в течение навигации“.

Не відставала від Миколаєва і Варварівка. На порівняно невелике село тут була розгорнута ціла мережа торгівельних закладів, де можна було дуже швидко прогуляти так важко зароблені гроші. Крім вище названих корчм та інших дрібних точок, що торгували спиртними напоями, купцями Бішлерами було відкрито два ресторани: “Голубой“ і “Розовый“. Розташовані в зручному мальовничому місці над Південним Бугом вони притягували кожного дня до себе сотні відвідувачів.

У 1900 році у Варварівці будуються і вступають у дію вапняний і цегельний заводи, які працювали на місцевій сировині.

Зростає кількість заможних людей. Так, тільки купці Бішлери на початку нового століття володіли лавками, складами, двома ресторанами та великою площею садів та городів.

Розширення виробництва зерна вимагало застосування в сільському господарстві нової техніки, використання органічних добрив. Зростав попит на більш досконалі землеробські знаряддя. У кінці ХІХ століття варварівці використовували металеві плуги і плуги з металевими частинами. Відомі в той час під різними назвами залізні плуги (колоністські, новоросійські, малоросійські тощо) були створені на основі українського народного двоколісного плуга і за своєю конструкцією мало чим відрізнялися від нього. Використовувалися також букери (знаряддя для одночасного посіву та приорювання насіння), культиватори, сівалки, жатки, ручні віялки, кінні молотарки, січкарні та інші знаряддя.

Проте в переважній більшості селянських сімей використовувалася ще дідівська землеробська техніка: примітивні дерев'яні плуги, сохи і рала, дерев'яні плетені борони. Хоча треба відмітити, що конструкція плуга була вдосконалена: він став легшим, дерев'яні частини замінялися залізними, завдяки чому підвищилася його продуктивність.

У зв'язку з розширенням посівів зернових, скороченням пасовищ та інтенсифікацією сільськогосподарських робіт коні поступово витісняли волів. Продуктивність праці на оранці, сівбі, збиранні врожаю зросла в два рази, а при перевезенні зерна - в чотири.

У комплексі знарядь для збирання і обмолоту врожаю ще більшого поширення набуває коса, яка майже повністю витіснила серп. Мало змінилися такі знаряддя молотби, як кам'яний коток, традиційний ціп та лопата-віялка. Для переробки зерна у Варварівці був побудований млин.

Швидкий розвиток капіталізму після падіння кріпосного права сприяв розвитку освіти. Початок організованої освіти у Варварівці відноситься до другої

половини XIX століття. При церкві святого благочинного і великого князя Михайла Тверського засновується церковно-парафіяльна школа, в якій у 1896 році священик Олексій Іванович Бузков і псаломщик Григорій Созонтович Головецький навчають 43 хлопчика і 21 дівчинку. Є відомості, що була школа і при єврейському молитовному домі.

З даних 1905 року ми дізнаємося, що у Варварівці, окрім церковнопарафіяльної, існує і земська школа, в якій навчалося 82 хлопчика та 2 дівчинки. В школах було введено обов'язкове навчання таким предметам, як “Закон божий” та церковні співи. Із загальноосвітніх дисциплін вводилося лише навчання грамоті та чотирьом діям арифметики, відомостям з географії, малювання тощо. Як бачимо, програма початкової школи була дуже обмеженою. У земських школах запроваджувалися більш прогресивні методи навчання - на відміну від схоластичного, відірваного від життя у церковній школі. Діячі земств заявляли про доцільність викладання в початкових школах українською мовою. У 1881 році Херсонське губернське земство клопотало про дозвіл вести навчання у початковій школі українською мовою, а також видати для них українські підручники.

Для дітей заможної частини населення Варварівки були відкриті двері середніх та вищих навчальних закладів Миколаєва та інших міст Російської імперії.

Але, незважаючи на всі позитивні зміни, навчання для багатьох дітей, особливо бідняків, навіть у початковій школі, було недоступним через ті матеріальні труднощі, які стояли перед більшістю з них. У селянській сім'ї, яка складалася з п'яти-шести чоловік, існував розподіл праці за статтю і віком, регламентувалися обов'язки кожного з її членів. Главою сім'ї, розпорядником усіх господарських робіт був батько. Іноді, ще при житті батька, це право отримував старший син. Розпорядок дня залежав від стану господарства, кількості працездатних, пори року.

Селянська трудова сім'я виховувала у своїх дітей працьовитість, чесність, правдивість, повагу до старших. Діти сприймали вікові сімейні традиції, звичаї, погляди. Часу для розваг, особливо у дітей бідноти, було мало. Привчаючись з ранніх літ до праці, вони часто змушені були виконувати навіть непосильну роботу, доглядали молодших братів та сестер, пасли худобу тощо. Батьки намагалися рано видати заміж дочку або одружити сина (для дівчини шлюбний вік починався з 16 років, для хлопця з 18). Це пояснювалося, насамперед, господарськими міркуваннями: сім'я чоловіка отримувала додаткові робочі руки.

Місто було поруч, зростали товарно-грошові відносини, і побут селянства поступово втрачав патріархальні риси, зазнавав міського впливу, в життя селянства міцно входили фабричні товари, з'являлися предмети міського одягу і вжитку. Носіями нових явищ у побуті виступали, насамперед сільські пролетарі, які ходили на заробітки в Миколаїв.

Ось з таким економічним і культурним багажем наше селище входило у XX сторіччя.

Джерельна база дослідження :

- матеріали Державного архіву Херсонської області;
- матеріали державної інспекції з охорони пам'яток культури Миколаївської області;
- праці Б.Н. Тракова “Скифы” та Б.М. Мозолецького “Скіфський степ”;

- праця М.С. Синицина “Древние поселения Варваровки”;
- книги Г.М. Ге “Исторический очерк столетнего существования города Николаева при устье Ингула”, Ю.С. Крючкова “Начало Николаева и судостроения в городе (В книге “Именованъ – город Николаев”) та М.Т. Янко “ Топонімічний словник-довідник УРСР”;
- праця І.С. Павлика, П.М. Тригуба, О.В. Білюка “Історія Миколаївщини”.

МАТЬ-ОСНОВАТЕЛЬНИЦА – ВАРВАРА ГОЛИЦЫНА

С именем Варвары Васильевны связано в Николаеве несколько названий — с. Варваровка, Варваровский спуск, Варваровский мост.

Варвара Васильевна Энгельгардт - третья любимая племянница Г. Потемкина, на которой в 1778 году женился князь С.Ф. Голицын. За женой взял он немалое приданое — имения в различных губерниях России, в Украине — село Казацкое под Киевом. А в 1800 году купила Голицына у сестры своей Александры Браницкой 12 тысяч десятин земли в Херсонской губернии, перевезла в 1801 г. крестьян из Казацкого и основала с. Варваровку на Буге с господским домом, церковью, переправой.

Сохранился портрет Варвары Васильевны работы Д. Ортолани. На нем немолодая уже (лет за 40) помещица в чепце, который скрыл ее не уложенные в прическу волосы, в халате — совсем как пушкинская Ларина, ставшая сельской госпожой из столичной дамы, забыла моду, альбомы, "выезжала по работам, солила на зиму грибы, вела расходы, брила лбы; ходила в баню по субботам, служанок била осердясь..., и обновила, наконец, на вате шлафор и чепец". Но лицо ее оставалось красивым, и мы можем представить себе молодую Вареньку златовласую Пленирю и Улыбочкой, каковой ее видел Гавриил Державин.

Она родила 10 сыновей, один из которых умер 20-летним (с ним, по воспоминаньям Л.Н. Толстого, была обручена его мать — Мария Николаевна Волконская, но не успела выйти замуж — жених умер от горячки). Толстой пишет о том, что мать его (по рассказу тетушки), вышедшая замуж за Н.И. Толстого, "в память поэтической своей любви, которую девушки испытывают только раз", дала ему, четвертому сыну, имя жениха — Лев и очень любила его.

В Ясной Поляне, — читаем у Льва Николаевича, — висят портреты всех Голицыных (Воспоминания 1903 года). Сохранилась и до сих пор часть портретной галереи семьи С.Ф. Голицына, она размещена в гостевой комнате Яснополянского дома.

В год смерти Сергея Федоровича, летом 1810 старый князь Николай Сергеевич Волконский с дочерью своей навещал вдову своего боевого друга в Петербурге. Замечательные "Дневные записи для собственной памяти" об этой поездке оставила молодая Мария Николаевна с характеристиками многочисленных семейств сыновей Голицына, яркие описания достопримечательностей Петербурга. С Варварой Васильевной вела она откровенные беседы, стараясь утешить ее. Читала священную книгу, разуверяла горевавшую, безумно любившую своего мужа вдову в решении уйти в монастырь.

Какой же была она, племянница Потемкина? Из записей современников ее вырисовывается непростой характер.

Была добра она к тем, к кому чувствовала расположение, невзирая на богатство и чины.

На правах членов семьи жили у Голицыных И.А. Крылов и Филипп Вигель; Рылеев бывал в ее доме, читал свои вольнолюбивые стихи. Сама Варвара Васильевна была известна как переводчица с французского и писательница. Вероятно, от нее передались таланты в искусстве сыновьям, и хотя все они были

военными, но писали музыку, прекрасно пели; театр, литература были частью их жизни.

Пушкин "был окружен" разными Голицыными. А с сыновьями Варвары Васильевны был дружен, хорошо знал их; Владимир Сергеевич написал музыку на слова Пушкина "Дарует небо человеку". Когда писал "Каменного гостя", Пушкин обращался к Владимиру Сергеевичу за сведениями о Дон Жуане; в библиотеке поэта сохранилась книга, подаренная Голицыным с дарственной надписью.

Некоторые из сыновей Варвары Васильевны отличались буйным нравом, не допускали высокомерного к себе отношения. Это тоже от матушки.

Получение, например, письма от мужа, когда он служил при Павле I, об освобождении его от армии вызвало бурю: "Столь ужаснейшего гнева, — пишет Вигель, — я никогда не видывал, он превратил ее в фурию, искажив все черты ее лица. Она проклинала царя, всех, народ, войско..."

Она же осудила действия Сената, начавшего преследовать Державина, взяла его в свой дом, помогая восстановить репутацию.

Все, кто знал В. Голицыну, говорят также о ее доброте и хлебосольстве ее дома.

Она была богата, но старания поддержать высокую доходность имений (для чего много жила в деревнях своих), были тщетны. Не умела она приумножать богатств своих, ибо не была скаредной и хитрой, как сестра ее — Александра Браницкая.

К концу XIX века Голицыны были почти разорены. Заканчивая повествование о Варваре Васильевне в связи с селом Варваровка, не могу не сказать о судьбе имения. В 1815 году Голицына умерла. Документы архива сообщают о том, что с. Варваровка и земельные угодья В.В. Голицыной купил граф Карл Осипович де Ламберт, тот де Ламберт, которого военная энциклопедия представляет замечательным военным стратегом, российским генералом — героем Отечественной войны 1812 года, чей портрет, писанный Доу, находился в военной галерее Зимнего дворца. Во времена владения Варваровскими угодьями семьей Ламберта имение достигло большого расцвета.

И все же в с. Варваровка живут до сих пор воспоминания не о Ламбертах, а о Варваре Васильевне, о ее пристрастии к разведению цветников и редких сортов роз. Два века живет пристрастие жителей села, которым "заразила" когда-то своих крестьян помещица. В 1996 году молодые николаевские геральдисты устроили конкурс предлагаемых гербов для районов области. Для Николаевского района был представлен совершенно оригинальный герб: изящная женская рука грациозно держит чудесную розу.

Наталья РУДАКОВА
(Из статьи "О громкий век военных споров,
свидетель славы россиян!").

СВЯТО-МИХАЙЛОВСКАЯ ЦЕРКОВЬ

Правобережье Южного Буга во второй половине XVIII века занимали татары Едисанской орды, которые были вассалами крымского хана. Но на этих землях уже тогда были украинские поселения.

Об этом свидетельствует «Генеральная карта Новороссийской губернии 1779 года», составленная российским геодезистом Иваном Исленевым, на которой показаны селения, имеющие христианские храмы, по обоим берегам Южного Буга и Ингула.

На том месте, где теперь раскинулась Варваровка, на карте Исленева показано селение Великая Коса и в нем наличие христианского храма. Наличие церкви свидетельствует о немалом населении, жившем в Великой Косе. Вполне возможно, что это были запорожцы, поселившиеся там после разрушения Запорожской Сечи в 1775 году по приказу Екатерины II.

После присоединения Очаковских земель к России по Ясскому миру 1791 года императрица Екатерина II начала раздавать новые земли российским дворянам.

17 апреля 1793 г. (по ст.стилю) было отведено графине Браницкой Александре Васильевне 12 тысяч десятин земли «от Великой Косы на правом берегу Южного Буга и оврага Великой Коренихи по обеим сторонам оного». (Это большая балка, где теперь городская свалка, и тянется она до хутора Половинки и дальше до села Петровка).

27 июня 1800 г. (с.с.) графиня А.В.Браницкая продала принадлежащие ей земельные угодия княгине Голицыной Варваре Васильевне, жене князя С.Ф.Голицина.

Княгиня В.В.Голицина, вступив во владение землей, переселила в Великую Косу крепостных крестьян из Киевской губернии и назвала село Варваровкой.

В «Записках Одесского общества истории и древностей» (т. II, отд. 1, стр. 150. Одесса, 1846 г.) упоминается: «1811 год. Село Варваровка, церковь Михайловская каменная. Был прежде молитвенный дом, в котором однако литургии не совершалось. Село основано с 1804 года».

Однако эти сведения не точны, хотя подтверждают, что была христианская церковь в Великой Косе, указанной на карте Исленева.

В других архивных документах указывается, что графиня В.В.Голицына построила в 1811 году деревянную Михайловскую церковь.

В 1817 году с.Варваровка, земельные угодья, вместе с недвижимым имуществом и крепостными крестьянами, принадлежавшие княгине В.В.Голицыной, были проданы графу К.О. де Ламберту. В 1830 году де Ламберт капитально отремонтировал церковь.

В 1848 году за счет военного ведомства в Варваровке была построена новая каменная церковь и большой каменный дом для священника, в котором после революции размещался Варваровский райисполком.

В 1896 году за счет прихожан была построена каменная колокольня Михайловской церкви. При ней было организована церковно-приходская школа. В 1905 году в Варваровке также действовала земская школа, в которой учились 82 мальчика и 3 девочки. Была в Варваровке и иудейская синагога, в которой также обучали еврейских детей.

Потомки графа К.О. де Ламберта были крупными коммерсантами по торговле зерном. Это они построили огромные каменные зернохранилища (по ул.Веселиновской) и речной причал (там, где теперь Варваровский элеватор).

В 1900 году в Варваровке действовал известковый завод промышленника и землевладельца И.Е.Лезевича.

Большинство мужчин Варваровки работали на Черноморском судостроительном заводе. Пешком - через понтонный Варваровский мост, по ул.Фрунзе, по пешеходному железнодорожному мосту – шли они ежедневно на работу в завод и обратно.

Я жил по ул.Фрунзе, нам не нужен был будильник, так как по тротуару, начиная с 6 часов утра, шагали тысячи рабочих, и шум от подкованных сапог или ботинок заканчивался только в половине восьмого утра.

Варваровскую Михайловскую церковь, согласно Постановлению ЦИК УССР, закрыли в августе 1938 года. До начала Великой Отечественной войны в ней размещался склад райпотребсоюза. В годы войны румынские оккупанты держали в церкви советских военнопленных.

В 1950 году с помощью прихожан Михайловскую церковь отремонтировали, и в ней начались богослужения, не прекращающиеся до наших дней.

*Дмитрий ЗАКОВОРОТНИЙ,
краевед, член Николаевского исторического
общества «Золотая ладья»,
автор книги «Храмы Николаева».*

2. ПАМ'ЯТЬ ВОГНЕННИХ РОКІВ

У 2003 році з ініціативи керівників Миколаївського району – голови райдержадміністрації М.Д.Карпенка та голови районної ради В.С.Чайки та районної Ради ветеранів війни і праці було підготовлено та видано книжку “Пам’ять жива” – нариси про учасників Великої Вітчизняної війни, які проживають у Миколаївському районі. Ясна річ, були в цій книжці відображені і долі та спогади колишніх фронтовиків – мешканців Варварівки. З певними скороченнями упорядники вирішили розмістити кілька нарисів у цій книжці.

БОРЬБА ПРОДОЛЖАЛАСЬ

Инициатором и руководителем подпольного сопротивления оккупантам в поселке Варваровка был Сергей Ефимович Боков, активный участник гражданской войны. Вокруг него сгруппировались патриотически настроенные жители поселка Варваровки и близлежащих сел – в частности, А.М.Смирнов и Г.Ф.Песчанский. Они поддерживали тесную связь с С.Е.Боковым и под его руководством и по его указанию проводили антифашистскую агитацию среди населения поселка Варваровка, села Комсомольское и среди вражеских солдат румынской армии. На квартире С.Е.Бокова хранилось собранное оружие. В селе Комсомольское было уничтожено большое количество зерна, предназначенного для сева. Из архива претуры подпольщики во главе с Песчанским похитили списки с адресами предателей и передали С.Е.Бокову.

В июне 1943 года оккупационные власти начали аресты подозреваемых в участии в подпольной деятельности. Был арестован С.Е.Боков и после пыток расстрелян.

Одна из улиц Варваровки носит имя отважного патриота С.Е.Бокова.

(Из книги З.Катковой, И.Лебедевой, И.Климовича «Дорогами бессмертия». - Одесса, «Маяк», 1978).

ОН ПОМНИТ ТУ ВЕСНУ...

Зима истратила последний "административный ресурс". Если и злится, то вяло, недолго. Деревья вот-вот брызнут клейкой зеленью. Март на дворе.

Для Фёдора Ивановича Кунгурова это 84-я весна. Встречает он ее, слава Богу, на ногах, в труде. Март для него месяц особый. 59 лет назад миномётный взвод 88-й мотострелковой дивизии, которым командовал лейтенант Кунгуров, вступил на николаевскую землю. Шёл 1944 год. Советская Армия гнала прочь бронированную фашистскую армаду. Взводному Кунгурову 23 года. Позади на Урале осталось родное село Данилово. Полковая школа на Дальнем Востоке. Владивостокское военное артиллерийское училище средних командиров. Бои за Харьков, Жёлтые Воды, Кривой Рог...

На подступах к местечку Еланец, что на Николаевщине, миномётный взвод Кунгурова уничтожил огневые точки противника, расчистил путь родной пехоте. В Еланец вступили 20 марта. Фёдор Иванович, как сейчас, помнит распутицу, снег с дождём... Как вязли колёса орудий в бездорожье, чавкали в жирной хляби выдавшие виды солдатские сапоги. Среди развалин изредка встречались хмурые хаты с нахлобученными на окошки соломенными крышами. Что больше всего запомнилось?

- Жители Еланца. Мальчишки 14-16 лет возникали как из-под земли. Помогали нашим солдатам тащить миномёты. Одеты кто во что горазд, в ветхой обуви, истощённые, подростки нередко проявляли необыкновенную выносливость и желание хоть чем-то облегчить путь наступающим советским войскам. Женщины угощали нас горячей картошкой, молоком, коржами. Командиры и солдаты делились с селянами скромными военными пожитками. Оставляли плащпалатки, плащнакидки, то, что приберегали от сухого пайка. Народ и Армия едины - это был не лозунг, а действительность. Народ гордился своей Советской Армией. А армия не жалела сил и своих молодых жизней для того, чтобы защитить народ от врага.

Наступление - это не только радушие мирного населения. Бывало так, что и встречать нас было некому. В Малом Еланце взвод поразила жестокость фашистских карателей. Они согнали человек 80 в одно место и в упор расстреляли. А само село подожгли, - вспоминает старый солдат.

Нынче Фёдор Иванович Кунгуров - почётный гражданин Еланца. Бывает там на праздниках Победы, на торжествах в честь освобождения посёлка от немецко-фашистских захватчиков. Украина стала второй родиной Кунгурова. В Николаеве он встретил свою Надежду - Надежду Павловну. Вместе они уже 54 года. Вырастили сыновей.

Кунгуров-старший по натуре строитель, созидатель. Надежда Павловна ему под стать. Сами построили дом. Не палаты белокаменные, но добротный, уютный. Насадил во дворе сад. Весной он радуется бело-розовой кипенью цветения. Осенью

- плодами, благодарит за труды. Трудиться Кунгуровы любят и умеют. Фёдор Иванович сам и машину отремонтирует, и одежду сошьёт.

А когда выдается свободный час, пишет старый солдат свои воспоминания о той, самой кровопролитной и долгой, войне. Фёдор Иванович - член Николаевского военно-исторического общества, возглавляет Совет ветеранов поселка. Рассказывает ученикам варваровских школ №№ 60 и 61, как это было. О своём миномётном взводе, который был настоящим воинским братством. В нём защищали Родину представители разных национальностей Советского Союза. Об истории различных родов войск, этапных сражениях...

После войны капитан в отставке Ф.И.Кунгуров, кавалер орденов Отечественной войны, Богдана Хмельницкого, награждённый медалями "За отвагу", "За боевые заслуги" и др., много лет работал инструктором по автоделу в областном ДОСААФ. Сколько юношей подготовил к службе в армии, научил автовождению, не сосчитать. И всем старался передать не только знания, но и чувство гордости за свою армию, Родину. Внушить юношам понимание, что защита Отечества - священный гражданский долг.

Самая большая радость старого солдата - мирная весна. Самое сокровенное желание, чтобы и все последующие были мирными, трудовыми.

А.ВИНОГРАДОВА

(газета «Вечерний Николаев»).

ПАМ'ЯТЬ СЕРЦЯ

(уривок)

...Багато років на Варварівському елеваторі працювала скромна людина - Василь Єгорович Кучеренко, який, на жаль, вже помер. Мало хто знав, що за мужність у боях Великої Вітчизняної війни його було нагороджено орденами Бойового Червоного Прапора, Слави III ступеня, Вітчизняної війни I та II ступенів, Червоної Зірки, двома медалями "За відвагу", а за довголітню сумлінну роботу на елеваторі орденом "Знак Пошани", багатьма ювілейними медалями.

Василь Єгорович почав воювати 22 червня 1941 року на Дністрі кулеметником. Довелося з боями відходити на схід, до Краснодару, а вже пізніше звільняти рідну землю. В березні 1944 року відважний боєць брав участь у боях за звільнення Миколаєва, Одеси, потім у Німеччині довелося форсувати Одер у складі групи з 50 чоловік. Під час бою був тяжко поранений командир десанту, і Кучеренко взяв на себе командування. Чотири доби не здавався десант. І коли наші частини на цьому відрізку форсували Одер, командир полку полковник Філатов вручив відважному воїну орден Червоного Прапора.

Колишній секретар нашого райвиконкому Ілля Петрович Кравченко теж пройшов усю війну до останнього дня. А почав він її бійцем 72-го кавалерійського полку 9-ї Кримської дивізії, яка дислокувалася неподалік румунського кордону. Разом з прикордонниками кавалеристи відстоювали рубежі Батьківщини. Особливо Іллі Петровичу пам'ятні бої під Москвою восени та взимку 1941 року, коли кіннотники генерала Белова здійснювали сміливі рейди у ворожі тили, звільняючи міста і села Підмосков'я. І завжди серед перших - Ілля Петрович. Ось виписка з його нагородного листа, знайдена в архіві дивізії: "23 вересня 1944 року ворог атакував командний пункт дивізії. Незважаючи на небезпеку, під сильним кулеметним вогнем ворога товариш Кравченко особистим прикладом надихнув

бійців на відбиття атаки. В результаті вдалося не тільки зупинити противника, а й відтиснути. Серед бійців, які переслідували ворога, був і Кравченко”. 25 вересня 1944 року при виході з рейду по ворожих тилах під сильним кулеметним вогнем німців він виніс і зберіг секретну документацію кавдивізії. За цей подвиг його нагороджено першим орденом Червоної Зірки. Відзначився І.П.Кравченко і під час боїв при форсуванні Ельби, за що отримав свій другий орден Червоної Зірки. А третім орденом Червоної Зірки його нагородили за мужність і героїзм, виявлені в боях за Берлін.

Ю.О. ПУЧКОВ,
*голова Миколаївської
районної ради ветеранів.*

3. ПОСТАТІ

УЧАСТНИК ТРЕХ РЕВОЛЮЦІЙ

В зв'язі з 200-літтем Варваровки уместно вспомнить имя незаурядной личности - Павла Семеновича Ходченко, писателя и общественного деятеля.

Николаевщина издавна слыла источником вдохновения, живительной средой для рождения многих талантов. Среди них известный прозаик, драматург, мемуарист и общественный деятель, уроженец Николаевского района Павел Семенович Ходченко. Его имя носит одна из улиц Варваровки, Нечаянская средняя школа. Оно было также присвоено Николаевскому областному литературному объединению.

Вся его жизнь связана с родным краем. Здесь он родился 15 января 1980 г. на хуторе Лукьяновка (сейчас Николаевского района) в семье батрака, у которого не было даже своей крыши над головой. Как и у большинства крестьянских детей, у него не было детства, так как с семи лет пришлось идти в услужение к местному богачу. Позже об этом писатель напишет в рассказе «Перевернутые страницы». Панамам Дукертам принадлежала вся степь, «которую и за неделю не обойдешь». Особенно жестоко обращались с батраками приказчики. Они будили работников в два часа ночи и строго следили, чтобы те никуда не отлучались до тех пор, пока не стемнеет. Дети получали совершенно мизерную плату. Питание было очень скудное. Павлик и его подружка Катя мечтали только о том, чтобы сытно поесть. Приказчик Франц жестоко избивал людей за малейшую провинность.

Первой книгой после «Азбуки», которую любил читать Павлик, была поэма Шевченко «Катерина». Только один год Ходченко ходил в начальную школу, но сразу поразил учителей своими способностями и знаниями, полученными самостоятельно. За этот период ему сразу удалось закончить три класса. За время военной службы в Одессе, Петербурге он много читал, учился (посещал вечернюю школу для взрослых).

С первыми пробами своего пера Ходченко обратился к известному русскому писателю В.Г. Короленко, который одобрил его начинания и вдохновил на творческий труд. Возвратившись после армии домой, Ходченко в 1906-1907 годах стал активным участником крестьянских выступлений. Хотелось писать, хотелось помочь своему народу выйти на светлый путь знаний, покончить с вековой неграмотностью. И поэтому он экстерном сдает экзамены на звание народного учителя. С 1906 года он учительствовал в селах бывшей Херсонской губернии.

Затем пришлось пережить империалистическую войну, события которой утвердили его в необходимости бороться за новую жизнь. В годы революции и гражданской войны Ходченко – активный сторонник Советской власти, воевал против Врангеля в рядах Красной армии.

Когда улеглись события гражданской войны, он снова приступил к учительской работе, был «выдвинут», как тогда это называлось, на должность заведующего отделом народного образования. Долгое время работал на выборных должностях, был членом и председателем Нечаянского волисполкома, председателем Варваровского и Новоодесского райисполкомов. В 1925 году на Одесском губернском съезде советов был избран делегатом IX Всеукраинского съезда Советов. Участник трех революций, преданный и опытный советский работник, много переживший и прочувствовавший, он начал серьезно заниматься литературной деятельностью. Ему удалось заочно окончить институт красной профессуры в Харькове, и с 1933 по 1941 год он выполняет обязанности редактора журналов «Червоний шлях», «Літературний журнал», воспитывает молодых писателей. В эти дни он плодотворно работает над произведениями, где нашли отражение события родного края, природа причерноморских и прибугских степей, судьба и характеры людей, которые встретились на его жизненном пути, главным образом, земляков. Одна за другой выходят книги «В борьбе за колхозы» (1931 г.) «Совхоз на оврагах» (1932 г.), «Дорогами побед» (1934 г.), «Бригадир» (1935 г.). В 1940 г. увидела свет повесть Ходченко «Сорочинская трагедия», где он правдиво описал отважных крестьян, восставших против самодержавия. Коллективизация и раскулачивание, надежда на улучшение жизни нашли отражение в его произведениях.

С большим вдохновением, активно работал писатель в годы Великой Отечественной войны и в послевоенное время. Произведения этого периода отличаются большой актуальностью, правдивым изображением мужества, самоотверженности советских воинов. Среди них одноактные пьесы «За Родину!», «Грозные ночи», «Партизаны», «Девчата», повесть «Степная волна».

П.С. Ходченко оставил солидное творческое наследство. Большинство его произведений посвящено родному краю с его красивыми степями и мудрыми, трудолюбивыми людьми. Умер писатель в Киеве в 1967 г.

*М.С.Коцубиевская,
ветеран педагогического труда,
лектор общества «Знание».*

ВІН БУВ МУЖНЬОЮ ЛЮДИНОЮ

Народився Семен Юхимович Кретов 1913 року в багатодітній селянській сім'ї, в селі Колганка Русько-Бродського району Орловської області. Свою трудову діяльність розпочав у серпні 1928 року переписником в „Коопхлібі”, потім рахівником в „Союзхлібі” Русько-Бродського району, обліковцем колгоспу „Вечірня зоря”. В 1931 році С.Ю. Кретов закінчив курси інспекторів ощадних банків і згодом працював в органах місцевого самоврядування, на комсомольській роботі, в контрольних органах Орловської та Донецької областей. І так до Великої Вітчизняної війни.

З вересня 1941 року по січень 1945 року перебував на фронті. Пройшов шлях від рядового до майора, першого помічника начальника штабу 1193-го стрілецького полку 360-ї стрілецької дивізії 4-ї ударної армії. Чотири тяжких поранення – осколок під серцем, осколок в голові, тяжкі поранення в руку і ногу; ордени Вітчизняної війни I і II ступенів, орден Червоної Зірки та медалі говорять самі за себе. Вже з квітня 1945 року С.Ю. Кретов – на партійній роботі, зокрема, був першим секретарем Кривоозерського, Врадіївського райкомів партії в Миколаївській області. А з 1958 до 1962 року очолював Варварівський (нині Миколаївський) райком партії.

З 1 січня 1963 року призначений директором радгоспу „Іскра”, який у жовтні 1964 року був перетворений на Варварівську птахофабрику. Тут він працював директором, генеральним директором аж до виходу на пенсію в 1979 році. Його компетентність, ділові якості і контакти, уміння працювати з людьми, готовність до впровадження новаторських методів зробили неоціненний внесок у розвиток господарства. Батьківщина високо оцінила трудові заслуги Семена Юхимовича Кретова. Поряд з бойовими нагородами його груди прикрасили ордени Леніна, Жовтневої революції, „Знак Пошани” та медалі.

Семен Юхимович був чудовим сім'янином. Зі своєю дружиною Маргаритою Юхимівною понад 60 років пройшов рука об руку по життю, вони виховали і дали путівку в життя двом синам. З повагою ставився до людей, розумів їх біди та радощі, за що його поважали в колективі господарства, районі, області. Вийшовши на пенсію, захопився садівництвом. Цьому своєму дітищу – саду і виливав цей мужній чоловік свій біль. Він, як і все його покоління, в останні свої роки переживав трагедію: крах держави, на розвиток якої віддавав усі сили, крах ідеалів, яким служив усе своє нелегке життя. Яким би великим не було бажання Семена Юхимовича Кретова жити і жити заради людей, але час безжальний – 7 червня 1999 року перестало битися серце цієї чудової людини.

ВАРВАРІВСЬКА ГЕРОІНЯ

Марія Тимофіївна Дорошенко народилася 20 серпня 1941 року, в селі Новоселівка Миколаївського (Варварівського) району Миколаївської області, в багатодітній сім'ї селян. З 1949 року по 1957 рік навчалася в Новоселівській неповній середній школі. Після закінчення 8 класу працювала у колгоспі імені Жданова.

Після переїзду до селища Варварівки поступила на роботу до радгоспу „Іскра”, у якому беззмінно пропрацювала до виходу на пенсію, з 15 березня 1958 року до 28 квітня 1997 року. Праця ніколи не була для неї тягарем, вона була просто життям. „Життя – це робота, а робота – радість” – це правило всього життя Марії Тимофіївни, постійна потреба душі і рук.

Змінювалися назви господарства: Варварівська птахофабрика, птахофабрика імені 60-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції, птахорадгосп „Родники”; змінювалися професії і посади – доярка, бригадир ферми великої рогатої худоби, зоотехнік по ВРХ, зоотехнік по кормам, старший зоотехнік, зоотехнік відділку № 2, - але постійно залишалися у Марії Тимофіївни безмежна працьовитість, невтомність, готовність взяти на себе найважче, завжди прийти на допомогу товаришам по роботі і життю. За що і була гідно відзначена державою:

1966 рік – медаль “За трудову відзнаку”; 1971 рік – орден Леніна; 1976 рік – звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна; 1977 рік – Орден Знак Пошани.

На пенсії значну увагу приділяє вихованню підростаючого покоління – частий гість у школах, трудових колективах. 17 серпня 2001 року, XXI сесією районної ради 23 скликання, Дорошенко Марії Тимофіївни, одній з перших, присвоєно звання Почесний громадянин Миколаївського району.

ОСЕДЛАТЬ ГОРЯЧЕГО КОНЯ

...Трудно сказать, когда эти подростки полюбили лошадей. Ибо только с таким настроением можно в свободное время после напряженных занятий в школе добираться далеко за город в другую школу — конноспортивную. А там целыми часами не только и не столько "кататься", сколько работать и возле лошадей, и на них.

А работы много. Каждый день один из тренеров дежурит по школе, руководит уходом за лошадьми. Спортсмены сами кормят, зачищают, замывают, под руководством врача делают массаж, проводят бинтование ног. Так что нужно потратить немало сил, прежде чем "покататься", надеть белые перчатки участника соревнований. Но зато как хорошо тебя знает каждая лошадь, как охотно повинуетя малейшей команде, желанию всадника.

Да и сами конюшни, конкурное поле, различные устройства для тренировок сооружены и оборудованы своими руками. Да еще как!

Вспоминается, как на одном из заседаний Николаевского областного совета Союза спортивных обществ и организаций председатель совета, обращаясь к представителям различных обществ, с мольбой в голосе заметил:

- Создали конноспортивную школу. А дальше что? Ведь лошади есть хотят...

И искали разные пути ее поддержки.

Директор оказался человеком принципиальным.

— Школа должна не просто существовать, а действовать. Да так, чтобы кони не иждивенцами были, а побеждали на соревнованиях.

Победа. Значение и цену этому слову директор знал хорошо. Гвардии полковник запаса Александр Львович Зозуля прошел славный боевой путь фронтовика от Москвы до Эльбы. А ярким свидетельством того, что победа для него — хорошо знакомое слово, являются два ордена Ленина, орден Суворова, ордена Красного Знамени и Красной Звезды, Отечественной войны II степени, 12 других боевых наград, да еще именной серебряный кинжал от джигитов Кавказа.

Был случай, когда у развернутого полкового знамени их осталось всего несколько человек перед лицом подползавших со всех сторон фашистов. Но ни на шаг не отошел командир, не разрешил свернуть, зачехлить знамя. А именно под ним, отстреливаясь из пулеметов, удержали позицию и с подходом подкрепления перешли в контрнаступление.

— Нужно уметь всего себя подчинять цели, — говорил он своим боевым друзьям.

И они наступали. Полк А.Л.Зозули первым из советских войск 22 апреля 1945-го в 23.00 прорвался к Эльбе.

Сколько раз еще подтверждалась эта убежденность командира в значении воли для достижения цели и во время командования мирным эскадроном спортсменов!

Когда демобилизовался, предлагали различные руководящие работы. Полковник с незаурядными заслугами. Но никакие солидные должности Александра Львовича не привлекали.

- Хочу на спортивную работу. Еще сам сижу в седле и других научу.

И вот почти из ничего выросла школа. Была старенькая конюшня и 5 — 6 лошадей. Если сейчас вы будете ехать по дороге Одесса — Николаев, остановитесь на западной окраине Варваровки возле большого здания из бетона и стекла. Зайдите внутрь. Вы попадете в... первоклассный манеж конноспортивной школы общества "Колос". Невдалеке — летний манеж. В чистых конюшнях более 50 замечательных, одна в одну лошадей. А далее — конкурные поля, настоящий спортивный городок с необходимым оборудованием и жилыми домами для тренеров.

Особое внимание директор школы Александр Львович Зозуля уделял подбору лошадей. Почти все - чистокровные, и жеребцы. На проверке оказалось, что чистокровные хороши и в троеборье, и в выездке, и в конкуре. Они, если можно так сказать, быстрее других усваивают программу, в троеборье "выкладываются" до конца. Есть и несколько лошадей буденновской породы и украинской породной группы. Но главная ставка на чистокровных.

Особое внимание - нагрузкам в сочетании с полевой работой. Это развивает мускулатуру, дыхание, сохраняет нервную систему. Хорошей форме содействует еще и езда по оврагам, спускам и подъемам. Отрабатываем технику прыжка как для лошадей, так и для всадников. У некоторых спортсменов по две, по три почти равноценных лошади. Это гарантирует от возможных неожиданностей перед самыми соревнованиями.

Здесь воспитывают чемпионов. Именно так говорят об этой конноспортивной школе. А впервые они появились в 1966 году. Прибыли на республиканский чемпионат "Колхозника" и всем на удивление завоевали командное первенство. В 1967 году — снова чемпионы. В 1969-м, когда составляли сборную команду конников республики, из десяти — семь пригласили из Николаева. На деле оказалось, что не ошиблись. Впервые привезли в Киев Кубок СССР, который разыгрывался среди сельских всадников.

Весной 1970 года Украине поручили представлять советский конный спорт на международных соревнованиях в Польше. Здесь "обскакали" многих всадников Европы, приехавших из Дании, Голландии, Федеративной Республики Германии, Италии, Германской Демократической Республики, Чехословакии. Выиграли Кубок наций. Особенно отличился Юрий Зябров.

Польша была не единственной страной, где участвовали ребята из Варваровки в международных соревнованиях. Они бывали в Чехословакии и Болгарии, ФРГ и Австрии, Венгрии и Англии...

Мчались на горячих конях и перед кинокамерами. Помните фильмы "Неуловимые мстители" и "Новые приключения неуловимых"? Во многих массовых сценах рубились на саблях и преследовали бандитов наши юные друзья из "эскадрона" тренера А.Л.Зозули. Когда студия "Мосфильм" вместе с

грамотой-благодарностью вручила большую сумму денег, единодушно решили: все пойдет на нужды школы.

И что ни поездка — удача. Говорят, важно хорошо начать. Хотя Юрий Зябрев возвратился из Польши героем дня, но все же волновался. До этого во Всесоюзных соревнованиях он уже выходил на второе, серебряное место. Когда-то же должно быть и золото?

А Грим? Что за конь! Как только очутился на конкурном поле, уши торчат, ноздри широко раздуты, глаза горят. Кажется, что ищет препятствия, рвется к ним, стремится перепрыгнуть все. Красавец!

Как-то в Польше подошел к Зозуле представитель западногерманской команды.

— Продайте мне этого коня, — предложил он. — Сейчас же, без всяких колебаний, даю любую сумму денег.

Но какой же настоящий всадник продаст любимого коня...

...Юрий Зябрев на Гримере. Ждет вызова.

Розыгрыш Кубка СССР. Впереди 13 препятствий. Тринадцать. Цифра не очень популярная. А в том числе две системы - двойная и тройная. Иначе говоря, участникам нужно было сделать на лошадях по 16 прыжков. Причем дважды. Ведь соревнование проводится в два гита.

Пошли... По четыре штрафных очка получили победитель прошедшего Кубка москвич Виктор Матвеев и Юрий Зябрев. Их вызвали на перепрыжку. Шесть препятствий. Первым чисто прошел Матвеев.

- Ну, Юра, — сказал Зяброву Зозуля, - серебряная медаль тебе обеспечена. Терять нечего. Попробуй все выполнить быстрее.

И вот результат. У Матвеева — 46,2 секунды, а у Зябрева - 43,02. Есть Кубок!

Так Юрий начал соревнование. А как закончил?

В последний день чемпионата — преодоление препятствий "высший класс". Это был особенно сложный экзамен и для всадников, и для лошадей. И снова Зябрев на Гримере показал действительно высший класс. Победа. К большой золотой медали Кубка теперь прибавилась еще золотая медаль чемпиона. Но, кроме этого, Юрий в Москве завоевал еще серебряную (в призе Открытия) и бронзовую (на мощность прыжка) медали. Четыре трофея в одном соревновании.

Не с пустыми руками возвращались домой и его друзья по школе. Виктор Погановский на молодом коне Гейзере стал бронзовым призером, Владимир Сорока на Обзоре был шестым, а Нина Сивкова обошла самого Филатова и попала в шестерку сильнейших.

Теперь появилась заветная цель николаевских всадников — доскакать до Олимпийских игр. Кандидатов от школы вначале было трое: В.Погановский, В.Шапарь, В.Ненов. В сборную отобрали Виктора Погановского.

1980 г. Олимпийские игры. Путь к вершине был для Виктора не только тяжелейшим, но даже драматичным. Перед самой Олимпиадой заболел конь Фазан, на котором выступал Виктор. Под угрозой стало само участие в Играх.

Будучи аккредитованным в Пресс-центре как журналист Московской Олимпиады, я почти ежедневно встречался с Зозулей и Погановским то в Олимпийской деревне, то в конноспортивном комплексе в Битце. Огорчению не было границ. Ведь как обидно, столько вложено труда, отдано сил, появилась

надежда. И вдруг... Но Александр Львович был настолько уверен в способностях своего подопечного, что пришел в Госкомспорткомитет и заявил:

- Если дадите другого коня, Погановский сумеет в месячный срок подчинить его себе. Выступит отлично, ручаюсь.

Отказывали, сомневались. Наконец на выручку пришли ростовчане. Передали своего коня Топкого, но предупредили.

- Резвый, чуткий, а вот перед препятствием иногда... останавливается.

Предупреждение, прямо скажем, невеселое. Другого выбора не было. И все же Погановский и Зозуля свое доказали. За месяц нашли "общий язык" с Топким.

А дальше — блестящая победа. Золотая олимпийская медаль. Звание заслуженного мастера спорта СССР у В.Погановского и заслуженного тренера СССР у А.Зозули.

После Олимпийских игр отлично выступил во Франции в 1982 году, на Проспекте выиграл Кубок СССР, завоевал первое место на международных соревнованиях в Сопоте. Такой же успех в 1985-м, а вот в 1986-м и 1987-м годах дела не ладились. То конь не тот, то просчеты в тренировках. Вот тогда начались разговоры о том, что Погановский уже не может так успешно выступать, как раньше. Не хватало порой совета учителя, который на склоне лет уехал к дочери в Москву.

Но Зозуля не переставал интересоваться своим учеником. Верил в него. И в споре со специалистами Спорткомитета СССР отстаивал свое мнение о том, что лучшего конкурриста, чем Погановский, сейчас в стране нет. Что он еще не раз докажет это. Дважды Александр Львович приезжал из Москвы в Николаев к Виктору. И, конечно, все дни проводил в конноспортивной школе.

Теперь важно было найти и воспитать надежного коня. Остановились на Изюме Буденновского конного завода. И не ошиблись. Уже в 1988 году победил на чемпионате страны в Москве и на международных соревнованиях в Вильнюсе.

Чемпионат 1989 года. В день прибытия Виктора в Москву на базу приехал и Зозуля. Поздоровались. Виктор еще раз поздравил учителя с недавним 80-летием. Старый кавалерист, как всегда, был собранным, строговато приветливым. По привычке то погладит, то подкрутит казацкие усы. Немного поворчит, потом даст дельный совет. Сразу пошли в конюшню. Как там Изюм? Порядок. Этот конь чем-то напоминал полюбившегося в свое время Зозуле Грима. Тот, бывало, как только выйдет на старт, наострит свои уши, смотрит на конкурное поле, готовый к прыжкам...

Вот и Изюм такой. Как он прыгал, слушался Виктора на этот раз! Первый гит был без единого штрафного очка!

Когда вручали золотую медаль чемпиону страны Погановскому, вызвали к награднему столику и Зозулю. Он получил Диплом первой степени. Знакомая по Олимпийским играм картина. Стоят рядом. Преемственность поколений. Ведь около 20 лет учил старый кавалерист парня, который вручил ему свою судьбу с 12-летнего возраста. Учил не только мастерству всадника, но и мужеству, дружбе, преданности делу. Как и своих славных рубак из гвардейского полка на фронтах Великой Отечественной войны.

Виктору нередко приходилось выступать перед молодежью. Олимпийский чемпион, 20-кратный чемпион бывшего СССР. Обычно подытоживает свой рассказ так:

- Очень трудный, но очень красивый вид спорта. Оседлайте коня. Попробуйте. Не пожалеете.

А что? Попробуйте...

Борис Аров
(Из книги «Акварели родного города
(о Николаеве и николаевцах)»).

ВАРВАРОВКА В ЛИЦАХ

ВИДЯПИН Виктор Александрович (1946, с.Ковалевка Николаевского района), врач-нефролог высшей категории, главный врач Николаевской областной больницы. Окончил Ковалевскую среднюю школу и Винницкий мединститут (1976). С 1976 работает в Николаевской областной больнице. Много лет возглавлял нефрологическое отделение, которое под его руководством вышло на уровень одного из лучших в Украине. С 2002 – главный врач областной больницы. В.А.Видяпин – представитель известной в крае семьи, из которой вышел знаменитый эстрадный певец Александр Серов. На протяжении уже почти 30 лет проживает в Варваровке.

ГРИЦИЕНКО Николай Сергеевич (1957, с.Кателино Очаковского района), врач высшей категории, зав. отделением реанимации 2-й детской городской больницы г.Николаева, заслуженный врач Украины (1997). Окончил Варваровскую СШ №1 (ныне школа №60 г.Николаева) в 1974, Одесский медицинский институт в 1981. Депутат Николаевского областного совета пяти созывов. Председатель постоянной комиссии областного совета по вопросам здравоохранения, охраны материнства и детства, социальной защиты населения.

КАРАТАЙ Павел Васильевич (1936, с.Варваровка), генерал-майор, старший преподаватель кафедры общественных наук, приват-доцент Одесского института сухопутных войск. Окончил Варваровскую СШ №1, Одесское зенитно-артиллерийское училище ПВО, две академии – Военно-политическую и Академию общественных наук. Проходил службу в войсках на различных командных и политических должностях. Окончил службу начальником военно-политического отдела Одесского высшего командно-инженерного училища ПВО в звании генерал-майора в 1992 г. Систематически публиковался в журналах и газетах. Автор сборника поэзии «Здесь нет возвышенного слога»

СЕМЕНОВА Ольга Михайловна (1945, г.Подольск Московской обл.), учитель начальных классов Варваровской СШ №1 (ныне ООШ №60 г.Николаева), заслуженный учитель Украины. Окончила Минский пединститут, с 1966 работала учителем начальных классов, методистом ИУКУ, ст.преподавателем Николаевского пединститута. С 1985 учитель начальных классов школы №60 в Варваровке. Автор более 30 печатных работ по вопросам обучения и воспитания младших школьников. Автор развивающей программы «Азбука логики» для учащихся 1-4 классов. Награждена медалью Н.К.Крупской (1991).

**ИХ ИМЕНА В ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКОМ СЛОВАРЕ «НИКОЛАЕВЦЫ»
(Николаев, «Возможности Киммерии», 1999 г.)**

БАБАКОВА Инга (Ингрид) Альвидасовна (1967, г. Ашхабад), ЗМС, прыгунья в высоту. Окончила ф-т физического воспитания НГПИ. Занимала третьи места на ЧМ в Токио (1991), Торонто (1992), Гетеборге (1995). Бронзовый призер "Гран-при" в Барселоне (1991), первое место на "Гран-при" в Монако (1995). В 1995 на международных соревнованиях в Токио взяла высоту 205 см. Успешно выступала на международных соревнованиях в Англии, Бельгии, Германии, Польше, США, Франции, Швейцарии, Югославии. Обладатель бронзовой медали на Олимпиаде в г. Атланте (1996). Победительница международного турнира "Гран-При" (Париж, 1997) 2-1 место на зимнем чемпионате мира (1997, Париж). Серебряный призер летнего ЧМ по легкой атлетике в Афинах (Греция, 1997). Проживает в Варваровке. Победитель общегородской программы «Человек года-2001».

ВАЛЕЕВ Анатолий Казанфирович (1948, с.Новопетровка Великомихайловского района Одесской обл.) Засл. строитель Украины. Окончил строительное училище в Одессе, Николаевский техникум железнодорожного транспорта, Днепропетровский институт инженеров железнодорожного транспорта. Трудовая деятельность связана с СУ-136 (ныне СУ-3 АО «Одесстрансстрой»). Здесь работал каменщиком, бригадиром, мастером, начальником участка. В 1987 рабочие избрали В. начальником строительного управления. Руководил строительством крупного комплекса по выпуску щебня и полировке гранита в с.Трикраты Вознесенского района. В Николаеве построил много жилых домов, здание нового железнодорожного вокзала, железнодорожного техникума, реконструировал депо. Строил железнодорожную станцию в г.Южноукраинске. Дважды Почетный транспортный строитель Украины. Активно и успешно ведет поиск новых методов хозяйствования в условиях рыночной экономики. В 1994 В. присвоено звание академика Академии наук национального прогресса Украины.

ДОРОШЕНКО Мария Тимофеевна (1941, с. Новоселовка Николаевского р-на Николаевской обл.). Герой Социалистического Труда (ГСТ), зоотехник. Трудовой путь начала в совхозе «Искра» в пос. Варваровке, там же стала бригадиром фермы, позже - заведующей фермой. В 1974 заочно окончила Мигиевский сельскохозяйственный техникум. С 1958 работает на птицеферме, в настоящее время зоотехник птицеводческого отделения. В 1975 удостоена почетного звания «Заслуженный работник сельского хозяйства Украины». В 1976 М.Т.Дорошенко присвоено звание Героя Социалистического Труда. Награждена орденом Ленина.

ЗОЗУЛЯ Александр Львович (1908, г. Москва, - 1990), Засл. тренер Украины и СССР по конному спорту. Окончил военную академию им. Фрунзе. В годы ВОВ командовал гв. кавалерийским полком, первым вышедшим на р. Эльбу. Награжден многими боевыми орденами. После войны приехал в г. Николаев, создал в Варваровке конно-спортивную школу, впоследствии ставшую одной из лучших баз олимпийской подготовки конников на Украине. Целая плеяда его воспитанников - чемпионы Украины, призеры международных соревнований в ряде стран Европы. Среди них и чемпион Московской Олимпиады (1980) В.А. Погановский.

ИВАНЮК Сергей Семенович (1952, г. Николаев), журналист, литературовед. Окончил Варваровскую среднюю школу №2, факультет журналистики КГУ им. Т.Г. Шевченко. Проходил практику в Николаевской студии ТВ. С 1976 по 1980 работал на республиканском радио (радиостанция "Молодая гвардия"). Материалы Сергея Иванюка отличались социальной остротой, яркостью формы, глубиной содержания. В 1981-83 - заведующий отделом журнала «Пионерия». Работал в редакции журнала "Слово і час". Окончил аспирантуру Ин-та литературы, канд. филологических наук. С 1992 - декан ф-та гуманитарных наук Национального университета «Киево-Могилянская Академия» (НаУКМА), с 1994 по 2000 - ректор Академии. Приложил немало усилий для вывода НаУКМА в ряд самых престижных и авторитетных учебных заведений Украины. В настоящее время – доцент кафедры филологии НаУКМА.

КУЛИЧЕНКО Леонид Васильевич (1918, с.Шабельники Чигиринского р-на Чаркасской обл. – 1977), писатель. Из семьи крестьянина. В 1925 г. семья переехала в с.Веселый Подол Новобугского района. Окончил семилетку. Работал в колхозе. Участник ВОВ. Во время войны окончил военно-политическое училище, после войны – факультет журналистики Киевского госуниверситета. Работал редактором районной газеты «Новобузька правда», очаковской районной газеты «Чорноморська зірка». В 60-е годы был редактором районной газеты Николаевского района «Маяк» (Варваровка), затем – директором Николаевской студии телевидения. В 1974 возглавил Николаевскую организацию Союза писателей Украины. Отдельными изданиями вышли сборники его рассказов и повестей «Біля вогнища» (1960), «Так ніхто не кохав» (1964), роман «Передгроззя» (1967) и др.

ЛАМБЕРТ И.К., граф, французский эмигрант, второй секретарь Министерства иностранных дел. В сер. XIX в. секретарь посольства в Китае. Владел землями в районе Варваровки, где им был разбит образцовый сад («Сад Ламберта»). Содержал также городскую паромную переправу Спасск-Варваровка (1833-1855). В 1854-55 Ламберт с подряда построил каменную дамбу от Варваровского берега вглубь лимана. В конце 1855 к этой дамбе А.С.Акимовым был наведен первый наплавной Варваровский мост, имевший ввиду Крымской войны стратегическое значение.

ПОГАНОВСКИЙ Виктор Александрович (1949, г. Николаев), ЗМС (1980), МСМК по конному спорту, конкуру, чемпион XXII Олимпийских Игр (1980) в г. Москве. С 12 лет занимался в Варваровской конно-спортивной школе. В 1979 окончил ф-тет физического воспитания НГПИ. В 1965 впервые участвовал в чемпионате страны среди юношей, был включен в сборную команду страны. Двадцатикратный чемпион Украины. Пятнадцатикратный чемпион СССР. Победитель ряда крупных международных соревнований. В последние годы успешно выступал на этапах Кубка Мира «Вольво». Заслуженный тренер Украины: подготовил чемпиона Украины МСМК Геннадия Мартыненко и других конников высокого класса.

ПУЧКОВ Владимир Юрьевич (1950, г. Славянск Донецкой обл.), поэт, заслуженный журналист Украины. Окончил Варваровскую среднюю школу №2, филологический ф-тет НГПИ и отделение журналистики Высшей партийной школы (ВПШ) в г. Киеве. Работал в редакции молодежной газеты «Ленинское племя», преподавал в СШ. Заведовал отделом культуры, был зам. Редактора

ніколаєвської обласної газ. «Южна правда». С 1994 – головний редактор міської газ. «Вечірній Ніколаєв». Депутат міського ради двох скликань. Член Національного Союзу письменників і Союзу журналістів України. Автор поетических збірок «Азбука музики» (1984), «Парусний цех» (1988), «Видимо-невидимо» (1989), «Вечірній чай» (1999). Публікувався в колективних збірках, альманахах, журналах «Юність», «Радуга», «Сільська молодь», «Дружба народів», «Огонек» і др. В періодических виданнях опубліковані багато перекладів П. з української поезії.

РАШЕВСКАЯ Галина Васильевна (1934, с. Ленінське Кролевецького р-ну Сумської обл.), Заслужений вчитель України. В 1956 закінчила фізико-математический ф-т Херсонського педагогіческого ін-ту. В 1966-82 працювала завідуючим Ніколаєвським районо. С 1985 до відходу на пенсію - директор СШ №6. В своїй діяльності багато уваги приділяла роботі з обдарованими дітьми, виявленню схильностей і талантів дитини. Відмінник народної освіти. Нагороджена медаллю А. Макаренка, орденом "Знак Пошани".

РЕУТЕНКО Алексей Алексеевич (1943, с. Веселий Кут Ніколаєвської обл.), Заслужений працівник народної освіти України. В 1964 закінчив НГПІ. Працював вчителем фізики в Петрівській і Нецаїнській СШ Ніколаєвського р-ну. В кінці 60-х-на початку 70-х гг. очолював Ніколаєвський райком комсомолу, потім був на партійній роботі. В 1976-97 - завідуючий Ніколаєвським міським районо. Багато зробив для розвитку матеріальної бази народної освіти. В роки становлення незалежного українського державства сприяв відродженню національних шкіл в Ніколаєві. Нині - директор Морського ліцею імені професора М.Александрова. Відзначений званням «Місцевий герой року».

ХОДЧЕНКО Павел Семенович (1880, х. Лукіянівка Ніколаєвської обл., - 1967, м. Київ), письменник. З батрацької родини. З 7 років працював наймом і займався самоосвітою. Екстерном склав іспити на звання народного вчителя. Учасник трьох революцій. С 1908 по 1920 викладав. В роки громадянської війни добровільно вступив в Червону армію. Після демобілізації працював головою Варварівського і Новоодеського райвиконкомів. Заочно навчався в Інституті Червоної Професури (м. Харків). С 1933 по 1941 редагував жж. "Червоний шлях" і "Літературний журнал". В роки ВОВ працював на пермському обласному радіо. Перша книга - оповідання «На хуторах» - вийшла в 1929. Потім виходять книги оповідань і есеїв «У гушавині» (1931), «Бригади» (1935), «Перегорнуті сторінки», «Повернення» (1959), «Помилка Онисії» (1960), «Маленький сміливець» (1968), повісті «Сорочинська трагедія» (1940), «Степові спалахи» (1960), роман «Зростання» (1956), п'єси «Шкідники» (1929), «Намул» (1936), книги мемуарів «Випробування зрілості» (1958), «Досвітні заграви» (1965) і др. Ім'я П.С.Ходченка присвоєно вулиці в Варварівці і обласному літературному об'єднанню.

ХУДОЯШ Павел Иванович (1926, м. Ніколаєв), МС (1956) по футболу. Учасник ВОВ. Воював на крейсері «Червоний Кавказ». Нагороджений орденом Слави 3-й ст., медалями. Спортм починав займатися з 1945. Виступав в командах радянських окупаційних військ в Німеччині, в 1946-48 - за збірну команду ЧФ. С 1949 по 1953 виступав за збірну команду ВМС (м. Москва). В 1950 в її складі займав перше місце серед команд класу «Б» СРСР. С 1953 по 1954 грав за команду «Металург» (м. Одеса); з 1954 по 1959 - за команду «Зеніт» (м.

Ленинград). Участник футбольного турнира первой Спартакиады народов СССР (1956) в составе сборной Ленинграда. С 1959 по 1962 играл в команде «Авангард» («Судостроитель», г. Николаев). В 1952-56 играл в составе сборной СССР, защищал честь команды в матчах с командами Бельгии, Китая, Финляндии. Футбольную карьеру заканчивал в николаевском «Авангарде» («Судостроитель»), выступая в основном составе до 38-летнего возраста. В 1970 окончил ф-тет физического воспитания НГПИ, затем – курсы тренеров в Москве.

ЧАЙКА Валентин Семенович (1944, с.Прибужье Доманевского района Николаевской области), председатель Николаевского районного совета. Трудовую деятельность начал в 1961 трактористом в винсовхозе «Зеленый Гай» Вознесенского района. В 1976 окончил Уманский сельхозинститут, агроном. По окончании ин-та работал на руководящих должностях в Веселиновском и Николаевском районах. С 1989 по 1995 – председатель Веселиновского райсовета, представитель Президента Украины в Николаевском районе, председатель Николаевской райгосадминистрации. В 1996-1999 возглавлял областной совет. В настоящее время председатель Николаевского районного совета. Проживает в Варваровке.

4.СУЧАСНІСТЬ

ТРУДНАЯ ДОРОГА В ЗАВТРА

Последнее столетие второго тысячелетия нашей эры Варваровка перманентно пребывала "в прийомах". До 1923 г. входила в состав Херсонской губернии, потом - Николаевского округа Одесской губернии. А то и вовсе была населенным пунктом Великокоренихской волости. И вместе со своими близкими соседками: Коренихами, Кирьяковкой, Ковалевкой и др. - переживала выкрутасы исторического лихолетия: революционную бурю 1905-1907 гг., Великую Октябрьскую... Со слезами отправляла своих сыновей на первую империалистическую, а потом и на гражданскую войны. Сопротивлялась австро-венгерским захватчикам. В 1918-1919 гг. испытала на себе железную хватку петлюровских и деникинских воителей. Терпела и от "белых", и от "красных". Продразверстка, продналог, военный коммунизм, коллективизация - не минули Варваровку.

ПЕРВАЯ ИСКРА

В 1923 году стала Варваровка районной столицей. Здесь квартировал районный исполнительный комитет - РИК. Первым председателем его был Павел Семенович Ходченко, уроженец этих мест - с хутора Лукьяновка неподалеку от Нечаянного. Человек деятельный и образованный, возглавлявший впоследствии Госкомитет по делам религии. К тому же - известный писатель, редактор солидных республиканских журналов "Червоний шлях" и "Литературный журнал". Имя П.С.Ходченко с гордостью носило Николаевское областное литературное объединение. Утверждалась, однако, Варваровка прежде всего своими хозяйственными делами.

В 1929 г. здесь родился первый в районе колхоз "Искра". Первым председателем его был Роман Миронович Мельниченко. "Искра" развивалась стабильно до тех пор, пока не погасила ее Великая Отечественная война.

В 1941 г. на полях Николаевщины созрел богатый урожай зерна. 3 июля 1941 года учителя Варваровской средней школы выступили в областной газете "Южная правда" с призывом ко всем учителям Николаевской области принять участие в уборке урожая. "Невзирая на военное положение, мы должны убрать богатый урожай своевременно и без потерь. Многие колхозники, специалисты сельского хозяйства мобилизованы в Красную Армию. Мы, оставшиеся в тылу, должны заменить ушедших на фронт", - писали учителя Варваровки в обращении к своим коллегам.

ШЛА ВОЙНА НАРОДНАЯ

Мирные плодородные земли Прибужья стали военным плацдармом. Все западные районы Николаевской области, расположенные на правом берегу Южного Буга, контролировались румынами. Эти районы входили в состав так называемой Транснистрии - территории, расположенной между Днестром и Южным Бугом. Их Гитлер передал боярской Румынии в награду за ее участие в войне против Советского Союза. Профашистское губернаторство Транснистрии делилось на 13 префектур (уездов). Префектуры - на претур (районы). Варваровка входила в одну из претур. Оккупанты вывозили и разрушали безжалостно все. Патриоты Украины сопротивлялись фашистам. Инициатором и руководителем подпольного сопротивления оккупантам в Варваровке был Сергей Ефимович Боков. Вокруг него сгруппировались патриотически настроенные жители Варваровки и близлежащих сел А.М.Смирнов, Г.Ф.Песчанский и др. Они вели антифашистскую агитацию среди жителей Варваровки и окрестных сел. Из архива претуры похитили списки с адресами предателей, служивших оккупантам. В июне 1943 г. оккупанты арестовали нескольких подпольщиков, в т.ч. и С.Е.Бокова, и после пыток расстреляли. Одна из улиц Варваровки сейчас носит его имя.

На фронт из Николаевского района ушло 4414 человек (в том числе жители Варваровки). 2382 погибли, из них 1138 пропали без вести. Варваровка обезлюдела. Была разрушена и разворована оккупантами. Варваровскую МТС, как, впрочем, и многие другие хозяйственные объекты, фашисты уничтожили до основания. Когда весной 1944 г. советские войска освободили Варваровку от оккупантов, первым объектом восстановления стала МТС.

"Южная правда" 12 января 1945 г. писала: "...в невероятно сложных условиях и в короткое время оживала МТС, вставала на борьбу за хлеб, которого требовала страна и фронт. МТС своевременно справилась со всеми видами работ 1944 г., перевыполнив промфинплан и сэкономив около 9 тонн горючего".

ВОЗРОЖДЕНИЕ ИЗ ПЕПЛА

Наиболее целеустремленно и эффективно восстанавливался в послевоенной Варваровке колхоз "Искра". Его возглавлял до 1957г. преемник Р.М.Мельниченко Петр Иванович Сабин - руководитель-самородок. Он умело развивал земледелие, виноградарство, овощеводство, животноводство. В Николаеве было много торговых ларьков колхоза "Искра", в которых постоянно с раннего утра торговали свежими овощами, фруктами и другой сельхозпродукцией. В "Искре" построили первую в районе теплицу, оросительную систему, молочно-товарную ферму. Когда в 1957 г. все колхозы Николаевского района были преобразованы в совхозы, совхоз "Искра", расположенный на территории Варваровки, стал птицефабрикой.

С 1957 по 1963 годы совхоз "Искра" возглавлял Л.Г.Герасименко, с 1963 по 1979 годы - С.Е.Кретов. "Искра", ставшая мощной птицефабрикой, производила до 140 миллионов штук яиц и до 4 тыс. тонн птичьего мяса в год. Варваровка гордится своими Героями Социалистического Труда. Их двое: работник сельского хозяйства Мария Тимофеевна Дорошенко и судостроитель Николай Яковлевич Король.

В довоенные и послевоенные годы 80% жителей Варваровки трудились на предприятиях своего "большого брата" - Николаева. В самой Варваровке с предвоенных лет действовали элеватор, известковый завод (после войны производил до 29 тыс. тонн извести в год). В послевоенное время здесь работали две автобазы. До 1990 года в три смены трудился Варваровский комбинат стройматериалов. На всю Украину славилась продукция Варваровской пищевкусовой фабрики. Здесь в предперестроечные годы выпускалось не менее 7 тыс. тонн в год разной сладкой продукции (торты, печенье, мармелад, конфеты, пряники и др.). Работает автобаза-1402 (директор А.Г.Гукаленко), турбаза «Южный Буг» (директор И.И.Цукрук), ряд других предприятий, развивается предпринимательство...

НИ К СЕЛУ, НИ К ГОРОДУ

Пригородный статус Варваровки - "ни город, ни село" - осложнил жизнь "родной сестры большого брата". Николаев не отмахивался от нужд своей близкой родственницы, выстроил в Варваровке здание школы, кинотеатр. Когда председателем горсовета Николаева работал И.М.Канаев, по его инициативе был облагорожен въезд со стороны Варваровки в город корабелов. Большой овраг-свалку между ул. Веселиновской и Одесским шоссе засыпали землей, благоустроили. На месте его работники Зеленстроя высадили различные декоративные деревья: сосны, ели, березы, более 2 тыс. роз, газонную траву. Старожилы Варваровки и гости Николаева тех лет помнят этот красивый, благоухающий уголок перед въездом в город корабелов.

...Неужто Варваровке суждено гордиться преимущественно прошлым? Наверное, это во многом зависит от того, как будет жить-поживать, да добра наживать сам Николаев. Расправит "большой брат" рабочие плечи - и предместьем его будет куда свою энергию направить. Они ведь два берега у одной реки.

*Агнесса Виноградова,
Владимир Александров.
(«Вечерний Николаев»).*

СЕМЕЙНЫЙ УЮТ ЗА ШКОЛЬНЫМ ПОРОГОМ

История общеобразовательной школы №60 в Варваровке берет свое начало еще с 1830 года, когда в поселке была открыта первая школа – церковно-приходская. С тех пор на протяжении более чем полутора веков здесь происходит таинство передачи знаний от старшего поколения к юному.

Позднее вслед за церковно-приходской в Варваровке открылась и земская школа, в которой к 1905 г. училось свыше 80 детей. Она располагалась в небольшом здании на том месте, где нынче находится главный корпус школы №60. В 1927 г. варваровская школа, которая в тот момент находилась в здании нынешнего районного Дома творчества учащихся, стала семилетней. В 1934 г. под школу переоборудовали помещение бывшей синагоги, здесь расположилось семь

классных комнат. В 1936 г. школа стала средней, а в 1939 здесь состоялся первый выпуск десятого класса.

В трагическом сорок первом выпускной вечер пришелся на 21 июня, а вместе с рассветом вчерашние десятиклассники встретили войну. Многие оказались на фронте. Во время оккупации бывший школьный учитель украинского языка и литературы, впоследствии завуч и инспектор облоно Н.В.Слаболицкий занимался подпольной деятельностью и погиб в застенках гестапо. А учитель географии из Варваровки А.Л.Гончаренко дослужился до звания генерала и в послевоенное время работал заместителем министра МВД УССР. История школы известна подробно благодаря школьному «летописцу», ее бывшему завучу участнику войны Федору Павловичу Лемле, который и после ухода на заслуженный отдых до последних дней не прерывал связи со школой, занимался военно-патриотической работой в кружке «Подвиг».

По окончании войны школа продолжала свое развитие и в 1968 г. обзавелась новым учебным корпусом. Тихая, уютная, с ухоженным внутренним двориком, она мало напоминает типовые городские школы последних десятилетий. Это чувствует каждый, кто впервые переступает школьный порог.

Чем особенно поражает школа №60, так это насыщенной внеклассной жизнью. Здесь действует столько кружков, секций и творческих коллективов, что иной раз просто удивляешься, как педколлектив и ученики успевают везде поспеть.

Базовым элементом школьного самоуправления является Казацкая республика, созданная несколько лет назад.

– Не случайно мы назвали Казацкой республикой, – говорит замдиректора школы по воспитательной работе Наталья Александровна Боярская. – Ведь в свое время на Николаевщине действовала Буго-Гардовская паланка запорожского казачества. Сегодня мы стремимся к возрождению национальных традиций, обрядов и обычаев. Наша республика делится на 25 куреней – классов. У каждого есть своя хоругвь, увековечивающая имя одного из видных деятелей казачества. Каждый класс выбирает куренного атамана и хорунжего – хранителя хоругви. Если класс выпускной, свою хоругвь он передает малышам. Эта церемония – праздник Казацкой славы представляет собой целое действо.

По уже сложившейся традиции праздник проводят 6 декабря – в день Вооруженных Сил Украины. В этот день первоклашки посвящаются в казачата и проходят «обряд пострижения» – им отрезают маленькую прядь волос, и они дают клятву верности Украине. Каждый курень оформляет свою светлицу – уголок национальных традиций. Также в школе действует музей казацкой славы.

Один из любимых праздников варваровской детворы – «Праздник школьного братства», чем-то напоминающий старую добрую советскую «Зарницу». В этот день школьники собираются на берегу реки и проводят праздник со всеми «боевыми» атрибутами: палатками, кострами, полевой кухней. У каждого класса – своя форма, знаки отличия, флаги и даже свои эксклюзивные... кричалки. Говорят, переняли такое ноу-хау из крымского «Артека».

Уже 16 лет при школе действует образцовый танцевальный коллектив «Веселка». За годы существования через него прошло множество ребят, освоивших в общей сложности 28 танцев, выступавших на лучших сценах Украины, участвовавших в отчетном концерте в Киеве, неоднократно становившихся

лауреатами международного конкурса «Золотый лелека», всеукраинского фестиваля «Город детских улыбок», конкурса «Николаевские зори», международного фестиваля в Днепропетровске «Танец не знает границ», четыре раза завоевывавших Гран-при всеукраинского конкурса «Арабески» в г. Никополе. Сегодня в «Веселке» занимаются до 120 детей в возрасте от 6 до 17 лет, а немало бывших участников коллектива превратились в профессионалов танцевального искусства и продолжали обучение на хореографических отделениях высшего училища культуры и Национального университета культуры и искусств. Руководят ансамблем Е.И.Кирасирова и В.В.Зарванская.

Еще одна особенность школы – фольклорно-этнографический кружок «Оберіг» Н.И.Гломбы, который занимается поисковой и исследовательской деятельностью с целью изучения местного фольклора и возрождения особых обрядов, присущих только Варваровке. Помимо прочего, возрождены забытый обряд первого посева, сватание и проводы в армию по-варваровски. Отличительные черты – особая роль свах, правильное замешивание свадебного каравая и заплетание косы, оригинальный порядок сбора в армию парней с участием их родителей и молодых девчат, характерный только для жителей поселка. А, кроме того, – песни и танцы, так полюбившиеся в молодости варваровским старожилам. По мнению педагогов, изучение истории и традиций Варваровки помогает воспитывать в учениках патриотизм и национальное самосознание.

Дети из этой школы победили в конкурсе школьных стенгазет, который проводился Николаевским колледжем прессы и телевидения. В последние годы здесь появилось немало юнкоров детской газеты «Малек» - приложения к «Вечернему Николаеву». А еще в школе есть своя команда ДЮП – дружина юных пожарных, туристический кружок под руководством С.С.Власенко, студия декоративного искусства, ряд спортивных секций. А еще... Словом, все, что тут создано для детей, можно перечислять очень долго.

Тут и возникает закономерный вопрос: а не мешает ли бурная внеклассная деятельность непосредственно учебному процессу? Оказалось, что нет, не мешает. Основная часть из 700 учащихся школы эффективно усваивает новые знания. Об этом говорит хотя бы тот факт, что за последние два года победителями второго тура всеукраинских предметных олимпиад являются более 40 учеников; только за последний год слушателями Малой Академии наук стали 15 человек. За два последних года школа выпустила пять медалистов.

Школа №60 одной из первых в городе перешла на 12-летнюю систему обучения. Со второго класса здесь изучают английский, причем преподавание ведется с использованием научно-методических комплексов Оксфордского университета. Организована переписка с ровесниками из школ США. В начальной школе внедрено интегрированное обучение, а в старших классах – углубленное изучение практического права. В школе учат пользоваться компьютером, а для будущих первоклассников открыта школа раннего развития.

Разумеется, есть в школе и свои ветераны, педагоги с большим стажем работы, опытные специалисты. Здесь преподает Р.Г.Танасова – учитель высшей категории, преподаватель украинского языка и литературы с 45-летним педстажем. Танасова пришла в школу еще в 1959 г., была библиотекарем, воспитателем группы продленного дня, учителем, впервые в школе была классным руководителем одного

и того же класса с первого по одиннадцатый. Она - представитель учительской династии, ее дочь Л.Н.Гончаренко работает в школе №60 учителем начальных классов. Гордость школы – учитель начальных классов О.М.Семенова, которой присвоено звание «Заслуженный учитель Украины». Она разработала свой авторский учебник «Азбука логики». На протяжении многих лет отлично справляются со своими обязанностями учитель математики Л.Я.Мусияка, учитель труда Л.И.Журавлева.

С 1979 года школой бессменно руководит Светлана Ивановна Колодиенко – учитель истории, отличник народного образования. На протяжении всей жизни она стремилась создать в школе атмосферу семейного уюта, теплых взаимоотношений, дух любви и взаимного уважения.

- Варваровка всегда была поселком, городской окраиной, - считает она. – И по взаимоотношениям в коллективе мы ближе к сельской школе: все всех знают, вслед за повзрослевшими вчерашними выпускниками учиться к нам идут их дети, то же самое и с педколлективом – работают учительские династии. Для всех нас школа – второй дом. Здесь мы проводим значительную часть жизни, и, поверьте, куда лучше работать и учиться в атмосфере семейного уюта и взаимопонимания.

Особую благодарность директор испытывает по отношению к друзьям школы. А их немало. Среди тех, кто активно помогает учебному заведению, в/ч 3046 (полковник Ю.А.Федоров), САИТП-1402 (А.Г.Гукаленко), Варваровский элеватор (О.Е.Рыбин), известковый завод (С.С.Гожбург) и в особенности СУ-3 АО «Одессатрансстрой» (А.К.Валеев), благодаря которому было спасено старое здание школы. Все перечисленные предприятия и воинская часть находятся на территории Варваровки, а потому можно сказать, что школа сплотила руководителей, помогает культивировать местный патриотизм и взаимовыручку.

Слова благодарности были сказаны директором и в адрес городского головы В.Д.Чайки, депутатов горсовета В.И.Рыжика и В.Ю.Пучкова, которые также помогают учебному заведению.

- Взять, к примеру, хотя бы ту же газовую котельную, - вспоминает С.И.Колодиенко. - Раньше мы таскали уголь вручную, из-за недотопа нередко сидели на уроках в перчатках. Зато теперь – полный порядок.

Для директора и педколлектива школы №60 в центре внимания всегда стоят ребенок и его проблемы. Сегодня здесь готовятся к юбилею Варваровки. Объявлен конкурс на лучший дом микрорайона, и дети помогают взрослым приводить в порядок дома и дворы. А в Николаеве и далеко за его пределами живут и трудятся многие тысячи выпускников этой школы. Среди них олимпийский чемпион по конному спорту В.Погановский, депутат облсовета нескольких созывов, зав. реанимацией 2-й детской горбольницы Н.Грициенко, мастер спорта, чемпион Украины по стендовой стрельбе С.Дерин, мастер спорта О.Гурская, кандидат медицинских наук, заслуженный врач Украины В.Шевчик, зав. лабораторией управления образовательными учреждениями института педагогики АПН Украины Л.Калинина и многие другие. Все, в кого варваровские педагоги вложили частицу своей души.

Станислав Козлов
(«Вечерний Николаев»).

ПУТЕВКА В ЖИЗНЬ

Общеобразовательной школе №61, расположенной в микрорайоне Варваровка, через год исполнится 45 лет. Это учебное заведение открылось в 1960 году в новом, специально построенном здании. Как только не называлась школа за эти годы: средняя школа №2, СШ №48, затем вновь СШ №2 и, наконец, общеобразовательная школа №61. Перипетии с наименованием были вызваны тем, что школа несколько раз переходила из подчинения Николаевского района в город и наоборот, пока за ней окончательно не закрепился статус городской. Впрочем, на качестве знаний эти реорганизации не сказались. Уровень знаний в школе стабильно высокий. Здесь работают педагоги-профессионалы - умные, опытные, в совершенстве владеющие своим предметом и обширным арсеналом приемов педагогического мастерства и, самое главное, искренне и беззаветно любящие детей. Да и как может быть иначе? Ведь учитель без любви и уважительного отношения к своим воспитанникам - не педагог, и в школе ему делать нечего.

Среди преподавателей 61-й варваровской школы есть педагог с без малого пятидесятилетним стажем работы. Это уважаемый ветеран, заслуженный учитель Украины, учитель-методист, учитель высшей категории Галина Яковлевна Аппаратная. Она работает в школе со дня ее открытия, и до сих пор, несмотря на возраст, помнит всех своих выпускников.

- За все годы наша школа воспитала более двух с половиной тысяч юношей и девушек, дала им знания и путевку в жизнь, - говорит Галина Яковлевна. - Примерно три четверти наших воспитанников после окончания школы поступили в вузы. Среди выпускников 61-й школы за четыре с лишним десятилетия есть депутаты Верховного Совета, директора совхозов, руководители и преподаватели вузов, директора школ, кандидаты медицинских наук, известные журналисты.

Г.Я.Аппаратная неоднократно бывала на семинарах и педагогических чтениях в разных уголках бывшего СССР, является признанным специалистом своего дела. Гордится тем, что в своей жизни воспитала не одно поколение молодежи, а ребята ее 1971 и 1986 гг., которых она вела по жизни с четвертого до десятого класса, практически полностью поступили в вузы. В школе были свои герои и образцы для подражания, победители областных и республиканских предметных олимпиад.

В девяностых для педколлектива, как и для всей страны наступили тяжелые времена.

- Было время, когда мы по шесть-восемь месяцев сидели без денег, люди плакали от бессилия и унижения, - вспоминает заместитель директора школы по учебно-воспитательной работе Мария Петровна Цыганенко. - К счастью, все это позади. Сегодня положение выравнивается, хотя и обидно, что наш труд по-прежнему ценится недопустимо низко. Имею в виду не общественное признание, а в общем-то банальный, но слишком болезненный для педагогов вопрос - учительскую зарплату.

Впрочем, того, кто думает только о деньгах, в этой школе вряд ли сыщешь. Люди работают здесь не из-за денег - они делают свое Дело. Их подвижничество и бескорыстие, их отчаянную самоотверженность по настоящему оценят, наверное, только наши потомки.

Владимир Андреевич Шипилов - директор школы с 1984 года, учитель русского языка и литературы о себе говорить не любит. «Да что рассказывать о себе? - говорит он при встрече с корреспондентом. - Вы лучше с нашими учителями пообщайтесь, среди них много заслуженных людей». При этом сами педагоги уважительно отзываются о своем директоре, причем сразу чувствуется, что для этих людей он - большой авторитет.

- В последние годы, несмотря на все трудности, Владимир Андреевич смог добиться существенных изменений к лучшему, - считает М.П.Цыганенко. - Недавно у нас заработала автономная газовая котельная и хотя возникли определенные технические проблемы, они вполне устранимы. Сегодня в школе силами педколлектива и родителей выполняется ремонт. Мы делаем все не для проверяющих, а для себя, для детей. Как и в других школах города ученики 1-5 классов у нас получают на завтрак молоко и булочку, организованно полноценное питание детей льготных категорий. Что касается директора, он вечно крутится, договаривается, находит материалы, стараясь выйти из положения и сохранить лицо школы, несмотря на скудное бюджетное финансирование. Сегодня в школе оборудуется второй спортзал - гимнастический, поскольку в начальной школе отныне будет три урока физкультуры в неделю. Налажено тесное сотрудничество со здешним профессионально-техническим лицеем.

Проектная мощность общеобразовательной школы №61 - 350 человек. Однако бывали времена, когда здесь училось более 800 детей. Сейчас в школе 590 учеников, их обучают 45 опытных педагогов. Текучести кадров почти нет. Зато время от времени учительские ряды пополняются талантливой молодежью, закончившей вузы. Среди наиболее авторитетных педагогов организатор традиционного детского песенного вернисажа, на протяжении последних пяти лет ежегодно проходящего в ООШ №61 отличник народного образования учитель музыки Валентина Ивановна Власова, учитель начальных классов Любовь Семеновна Андриенко, учитель физкультуры Валентин Леонидович Аппаратный, заместители директора школы Неля Владимировна Щербакова и Валентина Ивановна Попова, учитель истории и председатель школьного профкома Татьяна Андреевна Киричек и многие другие. Не подвели и выпускники нынешнего года. Среди них два отличника - Анна Гроднова и Ольга Чуяк.

Из тех, кто помогает школе с особой признательностью педагоги отзываются о народном депутате Украины Н.П.Круглове, усилиями которого в школе появился компьютерный класс. За помощь и поддержку здесь благодарны депутату горсовета В.Ю.Пучкову, руководителю фирмы «Спирулина» Л.И.Пилипенко и предпринимателю Р.Ц.Арутюняну.

Варваровцы прекрасно знают и уважают первого директора школы, отличника народного образования СССР Ю.А.Пучкова. Он и сейчас живет в поселке, активно занимается общественной деятельностью, является вожаком ветеранской организации Николаевского района.

Учитель - это человек с активной жизненной позицией. А потому и в канун юбилея поселка здесь не собираются замалчивать правду, открыто говорят о наболевшем. Впрочем, несмотря на все бытовые неурядицы, педагоги считают свою Варваровку, расположившуюся на живописной излучине Южного Буга, лучшим местом на земле. Они верят, что когда-нибудь злободневные проблемы

микрорайона будут решены, и тогда жизнь здесь станет исключительно комфортной и закипит с новой силой - красочно, ярко и незабываемо.

Станислав Козлов
(«Вечерний Николаев»).

СТАВКА НА УСПЕХ

Варваровское специализированное автотранспортное предприятие №1402 (САТП-1402), расположенное на въезде в Николаев со стороны Одессы, было создано при Минсельхозе еще в 1967 г. как спецавтобаза для обслуживания совхозов Николаевской области. Автобаза занималась перевозкой зерновых, органических удобрений, стройматериалов, сельским строительством. В первые годы существования у предприятия появились автоколонны в Вознесенске и Снигиревке, дорожно-строительный отряд, асфальтобетонный завод. Автоколонна была укомплектована в основном автомашинами ГАЗ-53 и ГАЗ-93 грузоподъемностью от 2,5 до 5 т, трудовой коллектив составлял около 570 человек.

Всего АТП насчитывало около 400 единиц подвижного состава и механизмов. Одной только строительной техники – экскаваторов, бульдозеров, погрузчиков, трейлеров и т.д. – числилось 35 единиц. Плюс 10 машин ветсанстанции. Впрочем, "числилось" – слово неправильное. Вся эта техника работала изо дня в день на перевозке урожая, удобрении полей, использовалась при строительстве новых дорог и прочих объектов в Степовом, Зеленем Гае, Кривой Балке, Доброй Кринице и других населенных пунктах.

Переломным для дружного водительского коллектива оказалось начало девяностых годов, когда с распадом Союза экономика независимой Украины вступила в полосу кризиса. Приказали долго жить совхозы, замерло сельское строительство, в том числе и дорожное. А еще раньше в отдельные предприятия выделились автоколонны в райцентрах, что привело к сокращению мощностей и трудового коллектива. Те годы могли стать для предприятия фатальными, особенно с учетом интереса некоторых "прихватизаторов", имевших большое желание распродать парк техники АТП и его производственную базу. Но САТП-1402 сумело выстоять в бурном море рыночных перемен.

– Кризис переживали тяжело, объемы перевозок сократились многократно, вспоминает бессменный руководитель САТП с 1984 г. Анатолий Гукаленко. – Учитывая изменившуюся конъюнктуру рынка, мы сделали основную ставку на перевозку зерновых большегрузными автомобилями. Карбюраторные "малотоннажки" заменили на мощные дизельные КАМАЗы. Купить новые нам было не под силу, поэтому пришлось колесить по всей стране в поисках "бэушной" техники. То, что мы брали в Крыму, Киеве, Виннице, представляло собой металлолом, на нас смотрели

словно на сумасшедших. Но когда бывшие хозяева через два-три месяца видели свою технику, восстановленную буквально с нуля, нередко буквально рвали на себе волосы: как мол так, для чего продали машины, на них же еще ездить и ездить?..

Создавая одномарочный парк КАМАЗов, администрация одновременно занималась повышением квалификации водителей и техперсонала, реконструкцией материально-технической и ремонтной базы предприятия. Скажем, из-за резкого подорожания жидкого топлива здесь четыре года вообще не было тепла, пока в 1996 г. не запустили современную и высокoeкономичную газовую котельную. В целях борьбы с бесконечными отключениями электроэнергии, приобрели два дизель-генератора. Также в эти годы введен в эксплуатацию новый административно-бытовой корпус с диспетчерской, бытовками, комнатами отдыха для водителей и помещением под столовую, построена собственная АЗС, полностью реконструирована мойка, которая теперь стала безопасной в эксплуатации и не наносит ущерб экологии, вымощена плитами и благоустроена территория. Заработали все ремонтные цеха, удалось добиться существенного сокращения простоя подвижного состава в ремонте.

В итоге преобразований грузоподъемность парка была увеличена, а расходы на эксплуатацию техники снизились. Надежное предприятие с высоким качеством работы оказалось востребованным на рынке услуг по перевозке зерна из хозяйств на элеваторы, зернотерминалы и в порты. За САТП по праву закрепилось лидерство среди николаевских перевозчиков зерновых грузов. Кроме того, новые заказчики стали привлекать технику далеко за пределы Николаевщины. Добросовестный труд водителей парка по достоинству оценили в Киеве, Днепропетровске, Одессе, Кировограде, Херсоне и Запорожье. А в Николаевской области, где по объемам перевозок зерновых САТП-1402 прочно занимает первое место, его крупнейшими клиентами являются фирмы "Никморсервис", "Агроэкспорт" и "Агропродукт", "Нибулон", Николаевский комбинат хлебопродуктов, "Рамбурс".

В прошлом году автопредприятию пришлось пережить очередной удар судьбы - неурожай. Вновь резко сократились объемы перевозок, даже средства на зарплату удавалось изыскивать с большим трудом. Однако с лета началась работа, и за один август автоперевозчики заработали столько же, сколько за все первое полугодие. Нынче средняя зарплата водителя составляет 500-600 грн. Частник платит шоферу на 100 - 200 гривень больше, но там - ни компенсации простоя, ни социальных гарантий, ни больничных, ни отчислений в Пенсионный фонд, а следовательно, и будущей пенсии. А

САТП-1402, в свою очередь, исправно платит все налоги и сборы. К примеру, только сбор за транспортные средства и плата за землю в 2002 г. составили более 100 тыс. грн.

На предприятии, которое два года назад отмечало свое 35-летие, сегодня работает 125 человек. Несмотря на пережитые проблемы, администрации удалось сохранить костяк коллектива. Здесь трудятся как ветераны, пришедшие на САТП в 1967-70 гг., так и молодые рабочие. В числе лучших – главный инженер А.Денисенко, начальник мастерских И.Шмогут, инженер по безопасности движения и охране труда Е.Головахин, главный бухгалтер Л.Дейнека, старший диспетчер А.Назаренко, водители И.Пинчук, Н.Визняк, В.Герасименко, А.Агинский, И.Кудинов, А.Скрипник, ремонтные рабочие В.Крачвенко, Б.Рак, В.Шаповалов, В.Авраменко.

Сам Анатолий Григорьевич Гукаленко на предприятие пришел в январе 1969 г. Десять лет проработал водителем, затем был начальником отдела эксплуатации, заместителем начальника автобазы, а с 1984 г. стал ее руководителем. После образования акционерного общества, Гукаленко становится председателем правления САТП-1402.

– Мы своих проблем не скрываем, – говорит Анатолий Григорьевич. – Главная из них – изношенность подвижного состава. Хотим привлечь инвесторов, чтобы ежегодно покупать как минимум два новых КАМАЗа. Мечтаем и о более стабильной загрузке, ведь перевозка зерна – занятие сезонное.

Руководитель предприятия на собственном опыте знает насколько нелегок водительский хлеб, поэтому заботится об условиях работы и отдыха подчиненных. Долгов по зарплате нет, дивиденды по акциям – большинство акционеров составляют как раз работники и пенсионеры предприятия – выплачиваются ежегодно. Всюду царит чистота, проводятся ремонты внутренних помещений. По мнению председателя правления, аккуратность и порядок прямо влияют на повышение культуры производства, ведут к росту производительности. «Если водитель видит, что все вокруг зашарпано и заплевано, он и к машине своей будет относиться так же», – считает Гукаленко.

Работников поощряют тринадцатой зарплатой, путевками на базу отдыха, устраивают праздники. Не забыты пенсионеры предприятия, которым администрация по мере сил старается помогать.

Уважение к подчиненным, забота о коллективе дает свой результат.

– У нас люди не функционируют, а работают, не считаясь с трудностями и личным временем – с гордостью за весь коллектив говорит Анатолий Григорьевич. – Ведь на самом деле народ у нас работающий, нужно только создать условия,

чтобы человек на рабочем месте как можно полнее раскрыл свои таланты, самореализовался.

Безусловно, он прав. Предприятие развивается, водители с нетерпением ждут будущего урожая и надеются, что он будет щедрым. Тогда и работы у них значительно прибавится. Они уверены в своем руководителе, который сумел сохранить и поднять парк, не позволил его развалить и распродать.

Станислав Козлов
(«Вечерний Николаев»).